



Lionardo da Vinci: Cina cea de taină



EUCEAFARZE

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Visul Cezarului.

Tiberiu se pomeni, tresărind speriat, în zori de zi.

Își duse mâna la inimă, ca să-i oprească bătăile, chemând sclavele. Ele intrară grăbite, cu amfore pline de miresme, pentru toaleta de dimineața, așteptând un gest cât de ascuns, o clipire din gene, ca să-și înceapă lucrul.

Cezarul însă, rezimat într'un cot, pe perna lui de purpur, privi aiurit în ungherul stâng, întrebând deodată:

„Cine a fost aici?”

Sclavele se priviră încurcate, fără să poată scoate o vorbă.

„Cine a fost — repetă Cezarul — l-am văzut doar bine în hainele lungi, albe, vorbind așa de blând și uitându-se la mine cu o nespusă dragoste. Ieșiți și cercetați cu grijă zăvoarele!”

Sclavele ieșiră speriate în atriu, privindu-se cu groază. Li se părea, cu bunul lor stăpân se smintise și că duhuri mânioase îi întunecaseră mintea.

Se îngrămădiră speriate în jurul altarului, pregătind cele de lipsă pentru jertfa de dimineața.

*

Tiberiu închise ochii, ca să nu-l tulbure lumina mohorită a zorilor, ce tremură sfioasă pe pereții de marmoră.

Și iată, vedenia îi apărură pentru a doua oară.

Eră un bărbat înalt, cu plete blonde-arămii, cu ochii strălucitori de o tainică văpaie.

„Cine ești tu?” întrebă Cezarul aiurit, simțind cum teama de mai înainte i se risipește, sub privirea fascinator de blândă a vedeniei.

„Sunt și eu împărat ca și tine, Cezare, dar împărăția mea nu e din lumea aceasta... Tronul meu nu e de fildeș și coroana mea nu e de aur... nu sălășluiesc în palate de marmoră și abia am unde să-mi aplec capul... Eu numă razim pe spadele și lăncile legiunilor biruitoare... Arma mea e cuvântul și puterea mea e adevărul... Cu ajutorul lor voiu prăbuși din temelii lumea voastră de minciuni și păcate; voiu dărâma, cu suflul adevărului, templele voastre bogate și voiu strivi sub ruinele lor, statuile de marmoră ale zeilor, în cari nu mai crede nimeni... voiu sgudui pământul din temelii și, deasupra ruinelor fumegânde, voiu înfige crucea biruitoare, care va adăposti împărăția iubirii și a adevărului. Joie va asvârli la o parte fulgerele neputincioase, Poseidon nu se va mai ridica din clocotul valurilor înfuriate — și toate zeitățile voastre vor încremenți de veci, pe soclul lor de marmoră.

— Cine ești tu, care îndrăznești, să tulburi credința de veacuri a omenirii?

— Sunt adevărul. Vălul mincinos, ce vă acoperia până acum ochii, se va sfâșia, ca o ușoară pânză de paianjen. Veți înțelege atunci, că viața voastră de până acum a fost un lanț neîntrerupt de ipocrizii și fără de legi. Veți înțelege, că nu este deosebire între om și om și că cu toții suntem frați înaintea Părintelui nostru ceresc; că viața noastră pământeană e ca clipa ce vine și trece... Însemnătatea ei începe deodată cu veșnicia. Ce țintă aveă până acum viața noastră de brute? Credeți voi, că totul se mântuie cu golirea cupelor de Falernum, cu

danțul jucătoarelor din Lesbos, cu orgiile tricliniilor și cu răcnetele bestiale ale plebei, ce așteaptă: pâne și reprezentații de circ? Nu simți adese un gol în sufletul tău, în mijlocul celei mai strălucite petreceri? Nu ți s'a părut niciodată, că o părticică a sufletului tău se revoltă împotriva acestei vieți de brută, și că se sbăteă pentru a se ridica spre alte culmi?"

*

Vedenia își ridică mâinile și fața îi strălucea într'o lumină cu totul neobișnuită:

„Sufletul are și el aripi, pe cari trebuie să le desfășoare tot mai mult, de aci înainte. Îndată ce a prins a le fâlfâi, te simți ridicat în slavă, desrobot de cătușele lumii. Abia atunci vei înțelege pe deplin tainele învățăturilor mele. Iubiți-vă unul pe altul! Răsplătiți cu bine aleșuirile potrivnicilor! Fiți milostivi și iubitori de adevăr! Nu vă alipiți prea mult și nu vă cufundați cu totul în bunurile acestei lumi trecătoare! Nu vă pierdeți niciodată nădejdea în triumful adevărului și al binelui. Munciți și vă rugați, căci Dumnezeu ajută pe ceice nădăduesc înrânsul. Purtați cu resignare crucea suferințelor voastre, căci și eu am purtat-o și am murit pe lemnul ei de ocară... Credeți spuselor mele, căci eu am biruit lumea“...

*

Tiberiu se trezi pentru a doua oară.

Eră mai liniștit acum. Nu mai avea nici o îndoială: vedenia spusese adevărul. Își aminteă de turburările din Orient, de veștile tot mai grave, ce-i sosiau. Va fi și acesta

unul din fanaticii, cari agită pe Ovreei din Orient împotriva Romei. Dar vorbiă așa de frumos și eră atâta foc sfânt în ochii lui de proroc al unei lumi mai bune și mai fericite, la care visă și Cezarul, în un colț tănuț al sufletului.

Trimise în grabă scrisoare în Iudea, cerând deslușiri.

Răspunsul procuratorului îi sosi abia după câteva luni. Se spuneă în acest pergament, că, în vremea din urmă, se ridicaseră mulți Ovreei fanatici, încercând să răscoale poporul împotriva Cezarului, dar toate aceste mici revolte au fost sufocate în germine. „În timpul din urmă — încheiă pergamentul — a fost răstignit un rabi tânăr din Galilea, a cărui aderenți încep a se înmulți tot mai mult. Învățăceii i-au furat trupul din mormânt și au vestit lumii, că el a înviat. Minciuna aceasta începe a află crezământ chiar și la unii din falnicii noștri legionari. Ce crezi, divule Tiberie? Se poate un om cu judecată, să creadă în astfel de basme? Aderenții acestui galilean rebel — deși se spune că eră blândeța întrupată — se înmulțesc tot mai mult, ce e drept, dar sunt așa de timizi și nepretențioși, încât nimărui nu-i trece prin minte până acum, să-i ia măcar în serios. O sectă de oameni, cum sunt atâtea altele la acest popor exaltat și vizionar“...

Tiberiu învârti sulul de papirus, îl vârî în faldurile togei de purpură și rămase dus pe gânduri:

„Cine știe!“...

Al. Ciura.



S'a dus și noaptea asta.

S'a dus și noaptea asta,
Din toate cea mai grea; —
De ți-ar fi luat cu ea
Și boala, dragul mării!...

Pe negrele-i aripi,
S'o ducă pe vecie,
Depart'e n vreo pustie
Unde nu sunt copii.

Să-mi rădă vieța iar
De tine luminată,
Să te mai văd odată
Zâmbind, lumina mea...

O, culcă-te frumos,
Și 'nchide-ți ochisorii,
Că astăzi poate zorii
Ți-or fi mai priitori...

Și uite-i vin de-acum,
Să-și rădă în fereastră
Lumina lor albastră,
Lumina lor de 'ndemn...

O, zori albaștri, voi,
Ce deșteptați grădina,
Scăldându-vă lumina
În roua de pe flori; —

Vă pogoriți senini,
A tot luminătorii,
Să aibă muncitorii
Din toată lumea spor;

Zâmbiți alinător
În ori și ce fereastră,
Că mulți bolnavi și-adastă
Izbava dela voi;

Și 'n suflete sădiți
Avântul și credința,
S'aline suferința
Ce plânge pe pământ...

Și vă trimiteți blând,
Albastrele aripe,
Un zâmbet să 'nfripe
Și 'n casa noastră azi...

O, de-ați putea măcar
Să-i domoliți căldura
Ce-i dogorește gura
Și dulcii ochișori...

O floare e și el
Și zace-acum, scăldată
În roua 'ndurerată,
A ochilor mei doi...

O, de-ați putea zori buni,
Să mi-l scăpați de boală,
Să-l văd azi că se scoală
Și umblă cătinel...

Iar mâni când veți sosi,
Drumeți de piază bună,
Să rădă împreună
Și florile și el.

Elena Farago.

Pe Mărgineanca.

— Fragment. —

(Sfârșit.)

Ajunși în locul unde era Taifas, cei doi oameni se uitară mirați unul la altul și mai nu voiau să-și crează ochilor. Moș Gheorghe Taifas stă și acum legat burduf și avea o căutătură de om speriat din bătaie. Erau clipe când cel legat se strângea de durere de-ți rupea inima. Uneori însă părea ca un câne care e gata a se repezi pe furiș.

„Desleagă-!” porunci proprietarul. „De ce nu l-ai deslegat până acum?”

— El nu m'a lăsat. Ziceă să-l vedeți și d-voastră.

— Bodaproste, boierule, bodaproste!“ zise Taifas, ridicându-se în picioare.

Apoi vră să sărute mâna lui Arțareanu, dar picioarele nu-l țineau și el șovăi ca un om care e gata să cadă. Bogdan îl apucă de subsuoară și-l sprijini.

„Ei, ce-i moș Gheorghe?“ întrebă proprietarul. „Ia spune-mi și mie cum s'a întâmplat.

— Cum să se întâmple, boierule?!“ răspunse Taifas, tușind... „Odihneam azi-noapte pe prispă când așa pe după miezul nopții aud un șgomot. Ridic puțin capul să ascult. N'am mai auzit nimic. Am lăsat capul jos. N'a trecut, gândesc eu, jumătate de ceas și iar aud o fășăitură chiar pe lângă mine. Măi, dar asta ce-o mai fi! îmi zic eu în gând și dau să mă scol. Cinci haidamaci voinici răsar atunci ca din pământ, tăbară pe mine, mă leagă precum m'ați văzut și-mi pun călușul la gură. I-am auzit apoi umblând pe la magazie. Abia la ziuă, venind pe aici Bogdan, mi-a luat călușu de i-am putut povesti toată pățania mea... Aud c'ar fi furat grâu... Dar cine-or fi fost și cât grâu vor fi furat, nu știu“.

Sfârșind ce avea de spus, Taifas căză la pământ ca și cum i-ar fi tăiat cineva picioarele și de acolo, de jos, gemea:

„Par'că v'a adus Dumnezeu să mă vedeți

cum m'au chinuit. Să mă vedeți și să-mi credeți!... Ah! Dacă nu-i știu eu pe aceia cari au fost azi-noapte la grâu, să spăl cuțitu 'n ei!"

Un fior trecu prin lume. Dar în clipa următoare, un Român roșcovan, cărunt, lat în spete își făcu loc printre oameni până ajunse în fața boierului. Și acolo se îndreptă spre moș Gheorghe Taifas și-i zise:

„Să ți-i spui eu, prefăcutule! Unul e feciorul tău Bogdan, altul e ginere-tău Stoian și altul e finu-tău Corcodel!"

Cel năpăstuit sări în sus ca o viperă:

„Îl auziți, boierule?... Îl auziți?... Știți de ce vorbește el așa?... Pentru că nu l-ați pus pe el aici și m'ați pus pe mine!"

Apoi cătră cel roșcovan:

„Îți plătește el Dumnezeu, n'ai teamă, Lipanel!"

Românul roșcovan care răspunde la numele de Costea Lipan, își puse mâinile în brâu, dădu din cap batjocoritor la vorbele lui Taifas și zise lui Arțăreanu:

„Vezi, boierule, că nu ți-ai făcut bine socoteala? D-ta ce ți-ai zis? Filioreni sunt hoji. Trebuie să pui acolo unul și mai hoj ca ei. Și l-ai ales pe Taifas care făcuse în vreo trei rânduri pușcăria... Și vezi că tocmai el te-a furat?!"

Franț se apropie atunci de Lipan și-l prinse de mână. Dar Românul scutură din braț, scăpă din mâna lui și-i zise:

„Nu mă prinde pe mine de mână, că eu nu-s fugar. N'am fugit eu la Plevna, n'o să fug aici... Ce vrei?"

— De unde știi d-ta că...

— Că grăul a fost furat de neamurile lui Taifas?

— Da!

— Dela șeful de jandarmi!"

O liniște grozavă se lăsă atunci ca la o comandă.

„Unde-i șeful?" întrebă Franț.

„Unde-i șeful?" repetă boierul.

Un moșneag zise atunci lui Arțăreanu:

„Ce vă uitați d-voastră la spusele lui Lipan?!... Nu știți d-voastră cine e Lipan... Nu-l vedeți că-i băut?"...

Costea Lipan îi tăie vorba:

„Dacă am băut, am băut banii mei, dar

mințile nu mi le-am băut, moș Chiriță... De geaba mai ții parte lui Taifas că dintr'asta nu mai scapă el!"

Un freamăt de voci trecu prin mulțime și șeful de jandarmi Ioniță Novac răsări deodată în fața boierului, ținând de mână pe un om cam de vreo 40 de ani, negricios la față, cu părul creț, slab ca un ogar și pușintel la statură.

„Să trăiți, boierule!" — zise el... „Am descercat afecerea..."

— Ce afacere?" întrebă Arțăreanu.

„Afacerea cu grăul furat", răspunse jandarmul.

„Ei, ce-ai aflat?" îl întrebă nerăbdător proprietarul. În loc să răspundă însă, șeful de jandarmi se uită la lumea din jurul lor și zise:

„Aici nu vă pot spune cum aș vrea... Vă rog să dați ordin să plece de aici oamenii ăștia."

Curios să afle cu un minut mai înainte cum stă „afacerea", Arțăreanu șopti lui Franț să spuie lumii să se mai îndepărteze, dar să nu plece fiindcă vrea să-i vorbească. Oamenii se deteră la o parte și atunci șeful de jandarmi zise cătră proprietar:

„Grăul d-voastre a fost furat de feciorul, ginerele și finul lui Taifas."

„Ta-ta-ta!" zise boierul, dând din umeri în semn de neîncredere și nemulțumire. „Cântecu, ăsta îl mai cântă unu, adineaori. Dar eu vreau dovezi, nu vorbe, nu pâri."

— Uite și dovada!" zise Novac, arătând spre omulețul negricios pe care îl ținea de mână. „Dumnealui le-a cumpărat grăul... Dumnealui e Jani Vlastopol, morar și negustor de bucate din Filioara..."

Vlastopol părea a fi intrat în el, atât de mult se micșorase. Un tremur puternic îl făcea să-i clănțane dinții 'n gură.

„Adevărat?" îl întrebă Arțăreanu.

„Adevărat", răspunse Grecul, lăsând capul pe piept... „Ma țe stric eu vresse?! Țe? Am stiuto eu că este grâu de furat?"

— Nu numai că a știut dar toată șiretenia de el e pusă la cale — zise Novac. De mai multe ori l-am văzut pe Taifas pe la moara lui.

— A venito more sa mațene.

— Șșșt! — făcu jandarmul spre el. Taci, șarpe!"

„Afacerea“ în sfârșit se lămurî. Novac avea dreptate. Furtul a fost făcut de rudele lui Taifas. Spre a orbi lumea, ele au legat pe bătrân. Văzându-se prins, moș Gheorghe, mărturisî în genunchi boierului greșala făcută, rugându-l să nu se lege de niciunul din „băeți“ ci să-l pedepsească numai pe el, că el i-a scos din minți.

„Să te pedepsească Dumnezeu, păcăto-sule!“ zise Arțăreanu, întorcându-și fața dela el. „Văd că ți-ai bătut joc de averea mea: gardul mi l-ai ars (acum credea în sfârșit și boierul că nimeni altul decât Taifas i-a ars gardul) grăul mi-l vinzi...”

— Moșia o închiriază la oameni“, adăogă jandarmul.

„Cum? Ce vorbă-i asta?”

— Da! Anul trecut a 'nchiriat cinci po-goane, anu ăsta zece.

— Așa? făcî boierul. De ăștia mi-ai fost Taifas?... Ia să-i faci actele de darea 'n judecată“ — zise el apoi șefului de jandarmi. „Va să zică ți-ai bătut joc de mine, măgarule? Dacă-i așa, las' că-ți arăt eu... Hai, Franț!... Dar“...

El scoase un portofoliu negru, căută în-trânsul și dete șefului de jandarmi o hârtie de douăzeci de lei, șoptindu-i:

„Să-l faci uitat pe păcătosu ăla! Auzi? Nu vreau să facă închisoare din pricina mea... A furat mult grâu?”

— Cinci saci!

— Lasă-l în pace.

— Am înțeles!“ zise jandarmul, salutând militărește.

În acest timp oamenii se apropiară, murmurând, îndemnându-se unii pe alții să înceapă vorba.

„Ce-i, mă?... Ce-i cu voi? îi întrebă Arțăreanu? V'ați pus să-mi arăți moșia?”

→ Nu, boierule!... Vorbe de-ale lui Taifas... Dar n'avem pământ, ia!

— Ei și vreți să vă dau eu moșia.

— Da.

— V'o dau! Dați-mi cinci sute de Lei pe pogon, cum am luat-o eu și mâne chem inginerul să v'o împartă.

— Apoi noi nu putem da atât pe pogon!“ zise un moșneag, pe când câțiva rădeau șireți.

„Apoi dacă nu puteți, n'o luați“, răspunse Arțăreanu. „Târgul supărare n'are“.

Și din clipa aceea boierul se 'ntunecă la față și nu mai vrî să vorbească nimic cu oamenii. Aceasta pentrucă răsul șiret și com-pătimitor al celor câțiva săteni pe care el îl surprinse când un moșneag îi spunea că ei nu pot da cinci sute de lei pe pogon, îl rîni cum nu se poate mai dureros. Acel răs bat-jocoritor voiă să zică: „apoi noi nu suntem așa de proști ca tine spre a da pe un pogon cinci sute de lei. Nouă să ne lași moșia mai ieftin că fără noi tot n'o poți lucră d-ta... Și apoi să nu te prea pui cu noi că noi n'am avut și nu vrem să avem stăpâni în cap. Arendașii cari au fost pe Filioara, au plecat numai cu bastonul“.

„Să mergem, Franz!“ zise Arțăreanu...

— Gata, boierule! Dar aici pe cine lăsăm acum până una alta?”

Arțăreanu se gândi puțin, apoi chemă pe Taifas și-i zise:

„Știi că ești în mâna mea. O vorbă să zic și intri 'n pușcărie cu mâinile 'n șolduri. Am să caut un îngrijitor pentru Filioara... Până o veni el, să nu-mi piară un căpătâi de ață. M'ai auzit?”

Moș Gheorghe se legă cu jurământ că va păzi averea boierească mai strașnic decât pe-a lui și Arțăreanu plecă împreună cu Franț.

Pe drum acesta începî vorba:

„Cred că acum vedeți și d-voastră că nu mai merge cu de-al de moș Gheorghe la Filioara. Acolo trebuie un om mai tânăr și cu-rajos, care să comande ca la oștire și să intre 'n cetele de Filioari fără nici o sfială. Ați văzut cum se pândesc și se mânâncă între ei? Ați înțeles de unde acel zel grozav pe Novac?”

— Speranța unui bacșiș.

— Și asta!... Dar altceva urmărea el: locul lui Taifas.

— Ești sigur?“ întrebă proprietarul.

„Cum sunt sigur că mă chiamă Franț Müller.

— Bine a zis cine a zis: să te ferească D-zeu de oamenii din sat de adunătură. Ai văzut Mărginenii noștri, sireacii?”

— Dar numai Mărginenii, boierule! Dar cei din Vidra nu sunt și ei oameni de 'nțeles? Dar cei din Valea Rusului? Dar cei din Ful-

gerătura? Dar cei din Florești? Toți sunt oameni de treabă. Numai Filioreni sunt ticăloși și n'au să se procopsească niciodată.

— Așa-i!" zise Arțăreanu. „Acuma văd și eu că nu mai merge cu moș Gheorghe Taifas. Filiorenilor le trebuie un...

— Un fost vagmistru, boierule“, completă administratorul. „Un fost vagmistru care să le comande ca la oștire. Vorba asta am scăpat-o eu odată cătră Ioniță Novac și vedeți că ea a rodit în sufletul lui de a urmărit el cu atâta stăruință și a putut prinde doi vulpoi deodată: pe Taifas și pe Vlastopol.

— Dar Lipan ce aveă de se amestecă?“ întrebă boierul.

„Lipan? Tare mi-e teamă că Novac știind nemulțumirea lui Lipan de faptul că nu l-ați pus pe el îngrijitor la Filioara să nu-i fi dat a 'nțelege veteranului, că dacă-l ajută în urmărirea lui Taifas, o să i se dea lui locul acestuia. Orișicum ar fi, sergentul-maior de jandarmi s'a arătat cu acest prilej foarte șiret și merită pe deplin cei 20 lei pe care i-ați dăruit.

— Toate bune, vorbă să fie“, zise proprietarul, „dar pe cine punem la Filioara?“

Franț îi recomandă încă odată:

„Acolo trebuie un fost vagmistru care să comande ca la oștire.

— Bine, dar unde-l găsim pe acest fost vagmistru?

— Par'că vorbeați d-voastră odată de un tânăr pe care vi-l recomandase d-l senator Roman.

— Bravo, Franț! Așa-i, Franț!... Să-mi aduci aminte să telegrafiez lui Roman imediat ce ajungem acasă... Mână, flăcău!“

Făcură ocolul moșioarei spre a vedea ce mai e pe ea, mai odihniră caii și plecară spre seară acasă.

Soarele sfinți în curând și un palat de nori se prăbuși în flăcări și sânge. O groaznică bătălie părea a se da în asfințit. Un crocodil negru ca de cătran se ivi deodată aproape de ruinile ce păreau a fumegă și se oprî în marginea unei prăpăstii, privind în adâncul ei. Dar pe deasupra lui un fluviu de culoare trandafirie curgea lin prin înălțimi, printre râpe fumurii, printre ființe fantastice și uriașe care-și schimbau înfățișarea în câteva clipe.

D-l Arțăreanu se uită multă vreme într'acolo și când trăsura intră în Mărgineanca, el zise cu un ușor oftat:

„Frumos e cerul, ticăloși sunt oamenii!“

Iar peste un sfert de oră telegrafia prietenului său Roman să-i trimită imediat pe tânărul ce-i recomandase.

C. Sandu-Aldea.



În ograda unde-s azi...

În ograda unde-s azi
Clike dulci mă leagă,
În ograda unde-s azi
Bat din cetini patru brazi
Ziulica 'ntreagă...

Cu fereastra lângă râu
Visurilor pradă,
Cu fereastra lângă râu
Apa-mi scaldă până 'n brâu
Puntea din ogradă.

Tac ș'ascult, privind spre culmi
Strungă lângă strungă,
Tac ș'ascult privind spre culmi
Cum se 'ngână pe sub ulmi
Clopotele 'n dungă...

...Visul sufletului meu
Luna mi-e vecină,
Visul sufletului meu
Dup'un drum pustiu și greu
Clike de hodină...

T. Murășan.



Văduva poetului.

Scrisoare unei doamne.

În dimineața asta posomorită de primăvară, când streșinile picură de umezeală și fulgi pribegi de zăpadă se amestecă cu ploaia rece, mi-am adus aminte, doamnă, că-ți datoram cu o scrisoare.

Mai zilele trecute eră un soare lingușitor și călduț, încât, mărturisesc, nu m'am putut gândi să-ți scriu, că prea eră multă vieață și veselie în preajma mea. De două-trei ori mi-am făcut streșină cu palma și priviam scrutător în zarea albastră, întrebându-mă cu mirare, pentru ce mai întârzie rândunelele?

Eră atâta lumină și fișnire de vieață în jur de mine, încât nu puteam să iau condeiul în mână, căci aveam să-ți comunic lucruri triste și cadrul prea eră luminos și strălucitor.

Dar azi-dimineață, de când mi-am deschis ochii, simțiam cum deodată cu posomorirea firii, mi se lasă și pe suflet un val de întunec. E cadrul potrivit, doamnă, pentru a pune pe hârtie aceste rânduri, tot așa de posomorite, ca și picurii de ploaie, pe cari mi-i aruncă în geam un vânt dușmănos, — și ca cerul de plumb...

E vorbă de trei șire cu petit, apărute în numărul din urmă al revistei „Transilvania“, pe care, probabil, nu îți iei întotdeauna osteneala să o cetești. Iată, ce se spune în aceste șire, la pag. 789:

„Premiul de 300 cor. rămas neimpărțit pe 1910 din fondul Andreiu Murășan se dă văduvei poetului, care se află într'o stare materială deplorabilă“.

Când am cetit pentru întâiaoară aceste șire, le-am subliniat cu creionul, cu gândul să-ți fac pomenire de ele.

Te știam, doamnă, foarte însuflețită sprijinătoare a literaturii noastre, și eram convins, că vei rămâne adânc emoționată de acest comunicat, pe care „Transilvania“ trebuia să-l publice în cadru de doliu, dată fiind împrejurarea fatală, că tiparul nu se înroșește nici când comunică lucrurile cele mai rușinoase.

D-ți știi, că Andreiu Murășan, — bardul nostru național, cum ne place a-l numi cu

prilejul tuturor convenirilor noastre cât de cât mai animate — a murit în 1863. E mult de atunci, doamnă; nu eram nici eu pe lume, nici d-ta, care ai privilegiul de a te strecură cu un zâmbet de biruință, prin aleșuirile neputincioase ale vremii...

Sunt azi-mâne cincizeci de ani, de când tovarășa bardului nostru de odinioară, poartă vâlul cernit al văduviei. E ușor să-ți dai seamă, doamnă, că văduva poetului va fi îmbătrânit și ea deabinele! Și pe lângă această povară a bătrâneții, care ne așteaptă pe toți bărbații și chiar pe unele femei, văduva poetului mai tângește într'o „stare materială deplorabilă“.

Îți dai seamă, doamnă, de însemnătatea fatală a acestei vorbe?

Cum treci ca o regină mândră, în foșnetul mulcom al mătăsurilor, fascinând și încurcând pe biștii trecători cu vraja unui suris — nu te-ai gândit, probabil, niciodată la durerosul sens, ce se ascunde sub aceste trei cuvinte: stare materială deplorabilă.

Și nu-l vei înțelege niciodată pe deplin — nici să nu dea Dumnezeu, să-l înțelegi.

Vei fi cetit însă, de sigur, în cărți scrise de oameni, ce au îndurat multe în vieață, despre așa ceva, și ai rămas înduioșată atunci, și pleoapele ți s'au umezit...

*

Pe Andreiu Murășan noi îl cunoaștem din ce în ce mai puțin. S'au dus rând pe rând bătrânii, cari îl știau pe dinafară, bătrânele, cari cântau cu atâta duioșie: „Să cred și eu ursitei“ ori „Pasăre galbină 'n cioc“...

Noi ne-am pomenit cu două-trei din odele lui mai rezistente și, pe vremea copilăriei, știam și noi pe dinafară „Deșteaptă-te Române!“

Azi nu-l mai știm nici pe acesta, doamnă, abia două-trei strofe încurcăm cu prilejul vr'unui chef mai mărișor, și când am trecut peste strofa a doua, ne zăpăcim și trecem repede la strofa cea din urmă, pe care o știm fără greș și ne ridicăm foarte solemn, când intonăm cu însuflețirea clipei:

Murim mai bine 'n luptă...

Zâmbești, doamnă?

Zâmbesc și eu, dar e zâmbetul amărăciunii. Poți să te convingi prea ușor, că nu exagerez și — mai ales — nu glumesc, când îți scriu aceste rânduri.

Încearcă odată între cunoștințele d-tale; roagă pe câțiva din prietenii cei mai buni să-ți copieze acest imn și o să vezi, că n' o să-ți-l poată scrie nimeni în întregime.

Noi am rămas numai cu amintirea poetului, cu câteva strofe, în cari el a vărsat tot entuziasmul marelui noastre generații dela 1848—9, și cu îndreptățirea de a ne ocroti și ascunde toate slăbiciunile sub mantaua lui încăpătoare...

Vezi, doamnă, că m'am abătut dela țința acestei scrisori, care aveă să-ți atragă atenția asupra văduvei și nu asupra poetului, care nu mult se sinchisește, în lumea lui de slavă, de recunoștința urmașilor!

E vorbă de acea femeie venerabilă, care a fost consoarta bardului nostru pe vremuri.

Acest poet, atât de iubit în vremea lui, ne mai însuflețește și azi, din cealaltă lume, cu acordurile tot mai slăbite ale lirei. El a intrat, pe vremuri, aspirațiile unui neam; el s'a mistuit pentru sutele și miile de candelă, ce le-a aprins în sufletul altora — și a murit apoi cu mintea rătăcită. El nu s'a știut în-

griji de comori și averi pământene, căci sbuciumul sufletului său se avântă spre culmi ideale și neajunse...

Și așa ne pomenim, la cincizeci de ani dela moartea poetului, că văduva lui îndură lipsuri, la cele mai adânci bătrânețe.

Nu crezi, doamnă, că aici aveți datoria de a vă ridică cuvântul? Datoria, ca d-voastră, doamnele să atrageți atenția lumii somnolente dela noi asupra acestei matroane venerabile, care arfi vrednică ca „națiunea recunoscătoare” să-i ușureze măcar anii de suferință și de lipsuri ai bătrâneții?

Nu e o rușine aceasta?

Se poate o rușine mai mare pentru un popor cu pretenții de civilizație?

Îmi ridic privirea asupra tabloului, deasupra mesei mele de scris.

Poetul Murășan, cu dreapta întinsă într'un gest maestos, cântă imnul deșteptării noastre, țăranul se deșteaptă, la picioarele lui, frângându-și cățusele, iar soarele se ivește de parte, ca făgăduința unei vieți nouă...

Fața poetului e senină, radiind de fericire, ca aceea a unui apostol în clipa inspirației..

Afară cerul e posomorât și vântul îmi asvârle în geam picuri reci de ploaie...

Al. Ciura.



Paști.

Adelinei.

Îngenunchiată la mormântul tău
Caut în zăpada albă semn de vieață,
Cruce de lemn învață-mă să cred
Și să iubesc adevărat mă 'nvață.

Arată-mi răsărind din lemnu-ți frânt
Vlăstarul înflorit al primăverii,
Și mă cutremură de-acel fior
Ne înțeles din clipele 'nvierii.

Topește 'n mintea mea orice gând rău
Să simt mișcând semințele curate,
Ce-au fost sădite 'n peptu-mi de copil
Și-au amorțit de chinuri sbuciumate.

Iubirea mea o fă risipitoare
Desbracă-mă de dorul meu sărac,
Să nu mai caut razele de soare
Ci să 'ncălzesc, să vindec și să 'mpac.

Îngenunchiată la mormântul tău
Aștept să văd lumini aprinse 'n sat
S'aud al clopotelor glas de praznic
Să zic și eu: Hristos a înviat!

Marla Cunțan.



Fragment din „Cocoșul negru“.

Actul I.

(Simțindu-și ceasul morții, Verde-Împărat își chiamă cei doi feciori, pe Spată-lată și Nenoroc, să le dea sfaturi. E o noapte posomorită, de vară, cu nori întunecați deasupra mării, fără nici o fulgerare).

Voevodul-Nenoroc.

Ce surd lovește marea cu valurile-i grele!...

Nenoroc.

În ceruri, nici un fulger!...

Verde Împărat.

Cocoșul cântă iar.

Ca'n noaptea cea grozavă, când ai venit în lume
Plutea în neguri cerul și apele în spume
Cântă cocoșul negru pe zidul vechiu cântă
Și trâmbița-i vrăjmașă o clipă de 'ncetă,
În liniștea de moarte porneă din nori să sune
Răzbind prin vâlmășagul oftărilor nebune
Al plânsetului mamei și-al plânsetului tău
Simțiam, simțiam c'acea căzuse duhul rău!
Ce noapte fû atuncea! Oftă cumplita mare
Cântă cocoșul negru mai tare tot mai tare
Iar tu veniși în lume târziu în zori de zi
Și mama ta, sârmana născându-te, — muri!
Cântă cocoșul negru și rele urzitoare
Treceau în valuri negre danțând, danțând ușoare
Ținându-le de mână cu degete subțiri...
Ursindu-ți toată vieața cu negre prevestiri...

(Lui Spată-lată.)

Tu fiul meu mai mare, voinice Spată-lată,
Născut în vremuri bune, pe-o noapte înstelată
Cu blânde ursitoare ai fost întâmpinat, —
Domni-vei deci în pace pe tron de împărat, —
Dar tu, copilul morții, născut în chinuri grele
Tu n'ai avut la leagăn decât ursite rele...
Ascultă-mă copile: de vrei să te păzești
Înseamnă-ți aste două cuvinte bătrânești:
Ferește-te de gândul ce duce la pierzare
Să n'affli niciodată ce-i dincolo de zare!
Să nu te 'ntrebi băiete „de ce-i așa și nu-i
Altminteri, lucrul ăsta“. Să nu te 'ncrezi oricui.
Adesea, dracul vine în haină prea cinstită
De sftenic ori prieten. S'alungi orice ispită
Și mai presus de toate ți-o spun acuma iar —
Să nu te 'ntrebi ce-ascunde al zărilor hotar!...
Știu bine că pe scaun ai fi și tu în stare
Să stai cu vrednicie... Dar el fiind mai mare

Ursita îl alege să-l facem domnitor...
Cu mintea ta isteafă să-i stai într'ajutor...

Voevodul Nenoroc (pe gânduri).

..Cântă cocoșul-negru pe-o noapte fără stele...
A fost așa de tristă ursita vieții mele!...
Și eu am fost aicea al doilea născut, —
Acesta-i nenorocul întâiu ce m'a păscut...
Ce rost mai am aicea de-acuma înainte?...
Aș vrea să plec...

Împăratul.

Cum? Unde?

Voevodul Nenoroc.

Iubitul meu părinte

Aș vrea să plec în lume...

Împăratul.

Vorbești cu-adevărat?

Voevodul Nenoroc.

Ce rost mai am aicea când altu-i împărat?
Visez de mult, o tată ún drum spre altă țară...
Mi-e dor de alte stele,... de-o nouă primăvară
Aș vrea să plec de-aicea!

Împăratul.

Cum? Unde să te duci?

Voevodul Nenoroc.

Nici eu nu știu... în lume!...

Împăratul.

Copilul meu, apuci

O' cale rea! Dar spune, de ce vorbii cu tine?
Dece ți-am spus atâtea? Anu! Dece? Darbine?...
A nu! Ce nebunie!... Ce gând ți s'abătù!...
Te paște nenorocul, — nu dragul tatei, nu!...

Voevodul Nenoroc.

Năpastă, când te-ajunge, te-ajunge ori și unde
Oricât te temi de dânsa și oricât te-ai ascunde!...
Ea vine după tine atunci când fugi de ea...
Iubitul meu părinte, ascultă ruga mea!
Aș vrea să plec în lume. Dă-mi partea de avere...
În suflet simt avânturi, în brațul meu putere...
De-atât amar de vreme mă lupt și mă frământ...
Mă lupt cu mine însumi și nu știu cine sunt!
Mă simt închis aicea... Mă chiamă zarea largă...
Mi-e inima un vultur și pieptul o să-mi spargă

De nu-i dau drumul singur... Aș vrea să fac ceva
Ceva măreț... În vine...

Împăratul.

— Copile, nu plecă!

Copilul meu, voința mi-e nefînduplecătă!
Eu știu o pildă veche. A fost de mult un tată,
Ce-avea un fiu cuminte și-un fiu rătăcitor
Cel mic, cerându-și partea, porni, rătăcitor
Pierdû averea toată și-apoi s'a 'ntors acasă
Învins.

Voevodul Nenoroc.

Cunosc povestea!... S'o pierd și eu nu-mi pasă!

Împăratul.

Ca tatăl din poveste aș vrea să te primesc
Dar nu știu, dragul tatei, de-o fi să mai trăesc...
Rămâi aicea... Pilda-i făcută să slujească...
În lume pierzi averea, puterea tinerească...
De ce s'ajungi pe drumuri ca fiul cel pierdut?

Voevodul Nenoroc.

O, fiul din poveste... Îl știu l-am cunoscut!...
O, fiul din poveste îl simt, îl simt în mine...
Sunt eu îndrăgostitul de zările senine
Pe care trec corăbii și berze 'n asfințit...
E cel pe care vieța de rând l-a obosit!
L-a scos din fire vieța cu lanuri semănat
În orice primăvară — și vară treerate,
Aceleași vii culese sub cerul înorât
Aceleași oi păscute și multe pe 'nserat
Aceleași griji mărunte, sfârșite ca furnica,
Mereu aceeaș vieță, — nimica nou, nimica...
Mereu aceeaș vieță în pieptul său trezi
Un dor de vieță nouă, sporit din zi în zi...
Și 'n ziua când cerut-a părintelui averea,
El n'a plecat în lume să caute plăcerea

Ci marea bucurie de-a ști și de-a vedea...
În fiul din poveste eu văd povestea mea...
Da, fiul din poveste sunt eu îndrăgostitul
De zarea care 'nchide în zare, nesfârșitul,
E cel care visează orașe... țarmuri... mări...
Grădini necunoscute, albastre depărtări,
Un cântec nou, lumină... și gânduri frământate
Și pietrele cioplite și mândrele palate
Și zarea care crește cu cât o vezi, mereu...
Ca fiul din poveste visez acum și eu!...

Împăratul.

Sfârșitul, spune... Care-i?

Voevodul Nenoroc.

Sfârșitul? Ori și care!

Împăratul.

Averea spulberată... și zilele amare
Și hrana împărțită cu vitele de rând...
Așa-i?

Voevodul Nenoroc.

— Da, dar nu-mi pasă!

Împăratul.

Să-ți pese!

Voevodul Nenoroc.

Mai curând

Aș vrea să duc în lume cumplita sărăcie
Decât să stau aicea închis pe veșnicie...

Împăratul (solemn).

Destul!... Atâta vreme cât mai trăesc, ți-o spun,
Tu n'ai să pleci de-acasă!...

Voevodul Nenoroc (supus).

Stăpâne mă supun!

Victor Eftimiu.

Cântece.

1.

În locul unei prietenii
Ce moare pe ruine,
De-ai fi 'ncercat a mă iubi
Și-a mă 'nțelege bine.
Aș fi avut iubirea ta
Izbândă 'n vremuri grele
Și-o primăvară răsărea
Din iarna vieții mele.

2.

Când se urcă luna 'n zare
De-mi pătrunde până 'n casă,
Cum stau singură la masă
Mi să pare,
C'ai trimis-o tu să-mi spună
Vreo cântare, vreo solie
Ori, cu zarea-i argintie,
Noapte bună.

Maria Cunțan.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

VII.

Se pusese iarnă grea. Dupăce câteva zile fluturii mari, scâmoși umplură mereu văzduhul, vântul ghețos de miază-noapte începuse să fluere din nou prin coperișe, prin arborii negri. Văzduhul se însenină, și zăpada înghețată acoperind pământul cu mantaua-i albă, nesfârșită, pe care scânteiau, în soare, în lună, nenumărate stelișoare. Se făcuse un drum minunat pentru sănii, cari trecând pe strădele orașului eșiau pe câmpia albă. Ca niște fantome alergau sub cerul limpede de-un albastru închis. În liniștea înghețată zurgalele cailor picurau, răsunau ca și când aerul ar fi de argint.

Ion Florea vedea cum trec săniile pe strădele orașului. Vedea chipurile vesele fericite ale celor cari ședeau în ele, și, în multe zile, îl fură dorința să ese și el în lumina nemărginită a câmpului.

Însă biroul îl ținea legat de oraș, de cancelarie, și înainte și după prânz. Domnul Chirca era foarte punctuos și aștepta dela toată lumea, dela candidații săi să fie tot așa. Cauza principală pentru care i se schimbau mereu candidații, era chiar aceasta.

Dar Ion Florea era ambițios. Știind slăbiciunea domnului Chirca, decât să ajungă la muștrările lui, mai bucuros se lipsia de orice plăcere.

Apoi, nici nu mai era singur ca înainte, și nu i se ura în cancelarie așa de repede. Chipul domnișoarei Grecu începuse să-l urmărească pretutindenea. Și Ion Florea simțea că viața lui e tot mai plină, și tot mai frumoasă.

În anii lui de universitate, de pribegie prin cancelariile de avocat niciodată nu s'a gândit că într-o zi îl va întâmpina copilița cea bălaie din grădina internatului de fete, și că-i va umplea astfel viața. Nici la iubire nu s'a gândit. Chipuri ca domnișoara cea blondă pe care o întâlnea pe scările, pe coridoarele universității sau ca fetița cea palidă care-i alegea țigările, a mai întâlnit, ce-i drept, în viață. Trecător, privirea lui s'a oprit asupra multor fete frumoase. Și s'a mai întâmplat chiar ca 'n unele clipe să-și zică de cutare domnișoară: „Las' dragă, o să-mi iau censura, și o să te iau de nevastă, că ai ochii mândri“, sau „o să te iau de nevastă că-mi place umbletul tău“.

Dar viața lui nime nu i-a umplut-o până acum. Se părea că acel cântec al tinereții care deșteaptă simțirile la optsprezece ani

i-a trezit, atunci, foarte multe și lui, că acelea îmbrățișau în partea cea mai mare pe copilița din internat, dar că atunci au rămas nepriceptute, de atunci au rămas ascunse, uitate, și că acum se ridică din ascunziș, pricepându-le. Altfel nu-și putea explica bogăția aceea de mângăeri, de alintări, de dorinți, de suferință chiar cari i se coborâse deodată în suflet, încă la cina din seara întâiei serate, când domnișoara Grecu îi șopti:

„Ai scăpat, dar ca prin urechile acului“.

Ion Florea își pregătea cu zor conferința. Lucrând la ea îi venia din când în când în minte doamna Olimpia, care se interesase de conferința lui. Se gândia chiar că-i o femeie foarte deșteaptă, și n'ar fi voit să-i afle vreo vină conferenței. El scria mai departe. În restimpuri depărtate se întrebă: Ce femeie e aceasta? Atunci îi venia mereu în minte cuvintele Olimpiei dela întâia serată spuse la despărțire. Auzia vocea ei rece, îi vedea privirile și fața nemișcată și își răspundea: E o femeie superbă.

Răspunsul acesta îi păru totdeauna că-i un paravan foarte puternic, ca să nu pătrundă alte gânduri, alte întrebări, pe cari nu le cunoștea, căci păreau că se învălue departe în noapte, dar vreau să se apropie de el, și de cari Ion Florea se temeă parcă.

Conferința și-o alesese despre Eminescu, după cum îi spusese doamnei Olimpia. O pregătea cu plăcere.

Până îi veni rândul mai trecură două serate.

Programul acestor două a fost tot așa de învrâstat ca și al celei dintâi. Numai conferințele fură mai seci, și deci mai greu de ascultat.

Ion Florea intră în sală de timpuriu, deși știa că Mărioara cu doamna Olimpia vin celea din urmă.

El mai mult se gândia decât ascultă. Mărioara nu-l căută niciodată cu ochii prin sală. Numai privirile puțin întunecate acum, a doamnei Olimpia, le simțea totdeauna ațintite asupra lui câteva clipe. Dar privirile acestea nu-l mai tulburau. Își zicea: tot așa se uită și la alții, aceeaș sumeție o stăpânește. E plină de spirit? e deșteaptă? Da, vrea să paradeze cu tot ce are, credea Ion Florea.

El se gândia la domnișoara Grecu. Bine că m'a recunoscut, își zicea. Dar asta încă nu înseamnă nimic! Se interesează oare de mine, cât de cât? Asta-i întrebarea. El însuși



se miră cum ajunsese aici așa de repede. Căci numai cu puține zile înainte ar fi fost prea mulțumit dacă Mărioara l-ar fi recunoscut.

„Nu știi nimic, își zicea, și e rău că nu știi nimic. Ba e chiar foarte rău“.

În seara seratei de-a doua, la sfârșit el reuși să se strecoare până lângă Mărioara. Aceasta eră singură. Doamna Olimpia, mai la o parte povesteă c'un ofițer superior.

„Nu vă tulbur vreun gând plăcut, domnișoară Grecu. Bună seara“, zise Ion Florea.

Mărioara treseri. Apoi fața, ochii ei se lumina ră îndată.

„Dumneata te apropii totdeauna pe furiș, domnule Florea.“

— Un obicei cam primejdios, domnișoară, nu-i așa?“ zise el zâmbind.

„Într'adevăr. Numai cât omul se obișnuiește și cu primejdia. Cum ți-a plăcut domnișoara Laura?“

— Laura?

— Așa-i, dumneata nu ești de mult în oraș; domnișoara Laura Negru“, răspunse Mărioara, clipind domol din ochi.

Candidatul rămase încurcat. El nici programul nu-l cetise să cunoască numele. Și erau două domnișoarele cari s'au produs, una la pian și alta cu vocea! Care eră Laura? Se jenă s'o mai întrebe. Apoi ascultase foarte puțin, așa că se temeă să răspundă, neștiind ce aprecieri să facă.

„Te-aș rugă să-mi spui care domnișoară, cea dela pian ori cea cu poezia e Laura Negru“, întrebă cu sfială Ion Florea.

„Cea cu poezia“, râse Mărioara de expresia tânărului.

„A fost binișor“, zise pe nimerite candidatul. „Poeziile lui Eminescu sunt totdeauna foarte frumoase.“

— Cum, dumneata n'ai fost de față la serata?“ îl întrebă fata.

„Sunt dela patru și jumătate aici, domnișoară“, zise Florea.

„Atunci ce vorbești de Eminescu? N'a declamat din Eminescu.“

— Nu?“ făcu Florea mirat.

„Ei așa ascultați dumneavoastră tinerii pe fetele cari vin să vă facă o plăcere“, spuse c'un aer de supărare domnișoara Grecu. „Și totuși vă știți dă părerea“, adause. „Cu siguranță, așa m'ai ascultat și pe mine“, și ea-l privi cu ochii ei albaștri, întrebători.

„Nu, asta nu, domnișoară“, răspunse Florea înviorându-se deodată. „V'am ascultat cu cea mai mare încântare. A fost altceva atunci, a fost cu totul altceva“. Și ochii, fața, mâinile lui prin mișcărilor lor părea că vreau să-l scape pe Florea de acuza grea ce i se aduceă.

„A fost altceva, pentru că eu am cântat la

pian și Laura a declamat?“ întrebă privindu-l cu atenție Mărioara. „Dar și în declamare poate fi cineva artist“, adause repede.

„Nu, nu pentru asta, domnișoară“, zise Florea.

„Atunci?“

— Întâi pentru că dumneata ai cântat cu adevărată artă.

— Și a doua oară?

— Pentru că pe dumneata te cunoșteam. Sau mai bine te recunoșteam, domnișoară. Vă vedeam după aproape șase ani“, răspunse Florea cu însuflețire.

Mărioara tăcu. Umbra de supărare îi trecu din față, din ochi. Ea părû că se gândește.

„Să fie oare atâția ani?“ întrebă c'o voce domoală și dulce.

„Da, domnișoară.“

— Cum trec anii!“ zise c'un suspin ușor domnișoara Grecu.

În clipa aceasta doamna Olimpia lăsă înclinat pe ofițerul superior, și-l văzû pe Florea lângă Mărioara. Ea-i învălui repede pe amândoi într'o privire bănuitoare, și, apropiindu-se, dunga de nemulțumire i se ivi între sprâncenele negre.

„Mergem Maio. A, bună seara, domnule Florea“, zise părând că abia acum îl observă pe Florea.

Acela se înclină adânc.

„Vezi, Maio, află-l pe tatăl tău“, îi zise repede Mărioarei. Și fata dispărû repede în mulțime. Nevoind să se îmbulzească la garderobă, rămaseră încă mulți în sală.

„Dumneata mi se pare vrei să mă înșeli“, zise doamna Olimpia și dunga de nemulțumire îi dispărû. „Eu cred că dumneata o cunoști de mai de mult pe Maia.“

— Nu, doamnă, aș fi fericit să pot zice că o cunosc de mai de mult, dar n'am de unde.

— Vezi, dac'ați fi cunoștințe mai vechi, ai puteă veni din când în când la noi“, zise cu o voce cântătoare doamna Olimpia.

Ion Florea nu înțelese cuvintele acestea. Zise deci pe nimerite:

„Aș fi foarte fericit, doamnă.“

— Dumneata ai fi foarte fericit? Pentru ce? Unde-ai făcut dumneata gimnaziul?“ adause schimbând repede întrebarea doamna Grecu.

Ion Florea eră aproape să spună adevărul. Dar repede se reculese și spuse alt nume de oraș.

„Așa? atunci dar n'o cunoști de mai de mult pe Maia“, zise Olimpia învăluindu-l cu o privire plină de mulțumire. „Totuș, dacă-ți face plăcere, poți veni pe la noi, Domnul Grecu ține foarte mult la tinerii talentați.“

În loc de răspuns candidatul se aplecă

și-i sărută mâna albă. Pe buze pareă că i-a rămas moalele dulce, călduț al mânei care tresări sub buzele lui.

Domnul Grecu și Mărioara sosiră, și Ion Florea se despărți îndată de ei.

Dar cum mergea încet, gândindu-se, coborând pe scări îl ajunse familia Grecu. Când trecură pe lângă el, doamna Olimpia îi zise aproape în ureche:

„Pare că aștepti pe cineva, tinere.“

El îi simți răsufierea care-i gădili urechea, și zise înfiorat:

„Nu aștept, doamnă.“

— Atunci pentru ce întârzi pe-aici? întrebă Olimpia, apucându-i înainte și întorcându-se îndată spre el privirea. În lumină, de sub genele lungi, ochii aceia verzi erau foarte frumoși.

Ion Florea nu mai putu răspunde. Pe lângă el treceau domni și doamne.

În Dumineca viitoare, care-l mai despărția singură de conferința lui, domnișoara Grecu nu veni la serată. Ion Florea așteptă chiar și după ce se începuse serata. Dar așteptă zadarnic.

Vremea îi trecu foarte cu anevoe și ar fi eșit înainte de-a se sfârși conferința, care era, ca de obicei punctul întâi din program. Dar dorința să afle pentru ce nu venise Mărioara, îl ținu țintuit locului până se isprăvi și punctul cel din urmă.

Numai decât ochii doamnei Olimpia îl căutară prin sală. Dar cum el apucase să se strecoare prin mulțime, doamna Olimpia nu-l mai putu zări, și fața ei se pără foarte neliniștită. Chiar o umbră de suferință începea să i se ridice din colțurile gurii.

Dar se înșenină îndată ce-l văzu pe Florea apropiindu-se. Străluciri ușoare începură să-i tulbure privirile limpezi. Purtă o toaletă nouă, foarte frumoasă.

„Pe domnișoara o doare capul!“ zise ea c'un aer de batjocură lui Florea.

„Da?“ Făcu el, admirându-i toaleta.

„E suferindă. Mi se pare că nici dumneata nu ești tocmai bine“, zise Olimpia.

Florea într'adevăr era foarte palid.

„Nu, v'asigur, eu n'am nimic. Poate plictiseala...“

— Domnul candidat a ajuns să se plictisească? Vocea ei pe nesimțite deveni alintătoare.

„Cred că nici dumneata, doamnă, n'ai fost încântată de conferința aceea fără sfârșit. Și mă rog ce interesează publicul orășenesc insectele și vieța lor? Poate dac' ar fi fost desvoltată mai frumos, mai cu vieță.“

— E adevărat. Pe orășeni, și mai ales pe tineri ca dumneata mai mult îi interesează de pildă cutare domnișoară, cutare toaletă.

„Îți place culoarea neagră?“ îl întrebă repede doamna Olimpia. Sâni ei se ridicau rotunzi și grei. Prin dantele se vedeă rotunzimea umerilor albi, zăpada peliței tinere. Toaleta ei era neagră. Mătasa moale tremură parcă foarte fin pe formele rotunde și pline ale trupului. Olimpia văzu că toaleta ei atrase în mod deosebit interesul lui Florea, și când îi puse întrebarea din urmă ochii ei luminară deodată foarte ciudat. Florea văzu lumina aceea, îi pără că-i dă o înfățișare nouă întregii ei ființe și își puse uimit întrebarea: Ce fel de muere e asta? Într'o clipă auzi vocea ei rece, aproape dură, când îi mulțumi lui Chirca mai mult insultându-i cu răceala ei pe amândoi, văzu privirile ei, zâmbetul nou care înflorindu-i pe buze se revărsă — luminându-i, și asupra obrazilor gingași, și își zise iar: Ei bine, ce fel de femeie e asta? Răspunse înfiorat:

„Îmi place, doamnă, mai ales dumnitale se potrivește foarte bine.“

— Găsești? întrebă ea repede și buzele roșii, fragede i se întredeschiseră într'un zâmbet de fericire.

„Da, vă șade admirabil toaleta asta“, zise iarăș Florea, ale cărui priviri pareă că o învâluie mereu, o îmbrățișază pe doamna Olimpia, ca și când i le-ar atrage o putere nevăzută.

„Băgă de seamă, domnule Florea, rezervă-ți complimentele pentru domnișoare tinere“, zise râzând Olimpia, părăsindu-l îndată. Fața ei întregă lumină. Fruntea-i era de-o seninătate strălucită și se înălță dulce în bucele pline de noapte.

Ion Florea privi mult în urma ei. Apoi deodată îi veni în minte Mărioara, și ca trezit dintr'un vis, porni repede spre ieșire. Simțită trebuința să fugă, să alerge departe. I se pareă că n'urmează să pândeste o mare primăjdie.

Dar ieșind în aerul subțire de-afară simți că începe să se liniștească. Porni pe strada ce-i ieși mai întâi în drum. Trecătorii umblau grăbiți, lăsând, la fiecare respirație, dăre albe în lumina electricei. Vreun domn în blană se mai plimbă nepăsător, lăsând să-i scape mereu nurași de fum albăstriu, care se împrăștiă, se pierde repede în aerul înghețat. Deasupra, pe cerul întunecat care nu se vedeă, scânteiau de ger stelele. Ion Florea simțea cum îi face de bine aerul, cerul, trecătorii. Gândurile lui se limpeziău, pareă că la fiecare pas îi cade ceva greu de pe dânsul, și se simțea tot mai ușor. Chipul Mărioarei îl vedeă mereu înaintea sa. Ce-a fost? își zise el după ce se liniști pe deplin. Și după ce-și aduse aminte de toate cuvintele, zâmbetele, privirile Olimpiei, își zise: Da, e o femeie superbă. Vrea să placă în toate. Ține să fie admirată. Chipul

Mărioarei îl însoția într'o lumină blândă. Sub paza acestui chip, el auzi din nou cuvintele reci ale Olimpiei dela întâia serată, și-și zise: da e o femeie superbă, o femeie nesuferită. Dar băgând de seamă că oricât de cu asprime o judecă, o vedeă mereu apropiindu-se în toaleta acea neagră, admirabilă, intră în cel dintâi restaurant ce-l întâlni în drum, și își ceru o bere și cina.

*

Eră una din iernile acelea cari vin târziu, dar după ce se pun odată nu se duc așa de ușor. Ion Florea vedeă în fiecare după amiază, când mergea la birou, cum, zingănindu-și patinele cari străluceau albe, domnișoare, tineri, se grăbiau cu fețele vesele pe străde, luând direcția râului. Mai mult decât pe ceice plecau la săniat, dorea să-i însoțească pe aceștia. N'a mai fost la ghiță de când eră student de liceu. Domnișoarele, doamnele tinere îl lăudau pe Ion Florea că dansează bine. Însă el în patinat eră adevărat maestru.

Nu putea însă să-i însoțească pe ceice se duceau mereu spre râu. Domnul Chirca lipsi mai multă vreme de-acasă, și toată grija cancelariei eră lăsată lui Ion Florea. Dar chiar să fi fost acasă șeful, Ion Florea n'ar fi îndrăznit să-i ceară două-trei ceasuri de libertate. El vedeă că șeful lui muncește cu toată dragostea pe cariera asta grea, știu să-l înfelegă, și pe nesimțite s'a trezit și el foarte punctuos, însuflețit de slujba lui. Obişnuise chiar unele gesturi de-ale șefului. Se părea că o parte din sufletul domnului Chirca se mutase în Ion Florea.

El își făcuse conferența gata c'o săptămână înainte de ținerea seratei în care avea să cetească. Din când în când corectă câte ceva, adăugă vreo idee, vreo expresie nouă.

În zilele din urmă se gândi de multeori să profite de invitarea doamnei Olimpia, să facă o vizită familiei Grecu, să vadă ce-i cu boala Mărioarei. Însă, nu se putea hotărî. Mergea câteodată până înaintea casei aceleia masive, cu pereți suri, dar, dela poartă se întorcea. Se jenă? N'avea curaj să intre? Se temeă să se întâlnească cu Mărioara, s'o afle poate într'o ușoară haină de casă? Nu! Zidirea aceea sură, înaltă îi răcea par'că inima.

Când sosi în sfârșit seara în care avea să conferențieze el, se bucură din toată inima. Avea s'o vadă, în sfârșit, pe Mărioara, de care-și închipuia că va fi fost foarte bolnavă. Uneori simția o adevărată descurajare. Își zicea: poate nu e bolnavă, dar nu ține deloc la mine. Altfel ar ieși din când în când, ca alte fete, ca doamna Olimpia chiar, și aș fi putut s'o văd.

Fericirea lui fû foarte mare, când de după culise, o zări pe Mărioara, veselă, înflorită,

cum ciripea mereu celor din jur. Doamna Olimpia însă eră foarte palidă. Fața, ochii ei arătau o temere, o frică, — eră neliniștită.

Sala eră populată ca și la întâia ședință. Ion Florea abia așteptă să se dea signalul să-și înceapă conferența.

Când apărû două puncte erau admirate în fața lui palidă: ochii lui de vultur, cari luminau în seara aceea deosebit de intensiv și mustața de cărbune. Vocea lui eră plină, foarte sonoră. Nu mânca cuvintele la sfârșit. Cetea liber, ca și când ar fi fost singur el în sală. Se făcû liniște adâncă, numai fetițe tinerele își întorceau în restimpuri obrazii înfloriți spre grupul studenților.

Florea schiță vieața scriitorului. Arată marea lui dragoste pentru poeziile, poveștile poporului, ceti fragmente din poeziile adunate de Eminescu sau din poveștile versificate de el. Ceti între altele poezia:

În temei de codri deși
Nu e parte să ieși,
Nu-i cărare, nu-i izvor
Nici umbră de vânător.

Vocea lui eră tot mai vie, tot mai înfiorată, și când ajunse la versurile:

Că-i pierdură urmele
Ciobănași cu turmele,
Și-i pierdură semnele
Pădurari cu lemnele

vocea lui deveni plină de mlădieri, de alinare. Părea că celce cetește e îndrăgostit și de „ciobănași cu turmele“ și de „pădurari cu lemnele“ precum, mai vartos, de întreg colțul de natură redat de poet.

Citâ din poveștile versificate, din „Călin nebunul“, din „Frumoasa fără corp“. Versurile frumoase, evocatoare atât de înalte a vieții cu sentimentele sale, în mlădierea vocii sale căpătau un farmec și mai mare. Când ajunse să cetească acestea fragmente copilite nu-și mai întorceau obrazii tineri spre grupul de studenți, ci ascultau cu ochii mari și umezi.

„Poeziile de iubire ale lui Eminescu se înșiră printre celea mai înalte produse, de genul acesta, ale lumii întregi. Versurile lui sunt atât de adânci și adevărate încât o strofă din Eminescu îți poate deșteptă senzația că ai înaintea ta a femeie frumoasă, care te privește cu ochii mari, adânci. Da, din erotica lui Eminescu se poate învăța iubirea. Versurile acestea ale lui vor umplea cu nesfârșite și eterne regrete sufletele acelor cetitori cari n'au cunoscut dragostea adevărată. Li se va părea acestora c'au trecut nepăsători pe lângă ceea ce vieața ne poate da mai frumos și mai înalt, și ochii lor aspri

sau înghețați se vor umezi. Da, Eminescu a cântat iubirea ca nimeni altul la noi, pentru că nici un poet al nostru n'a simțit-o atât de adânc ca el. "El cetea mereu captivând atenția publicului.

Doamna Olimpia îl ascultă dela început cu mare atenție, însă foarte palidă. Respirația ei eră tot mai adâncă. Dar când Florea ajunse să cetească pasagiul de mai sus fața ei se împurpură deodată și luminile ei verzi se aprinseră. Pleoapele, ostenite par'că, se lăsară domol, ascunzând puțin ochii. Dar printre genele lungi strălucirea lor scumpă se revărsă mereu. — Florea ceti:

Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur' plopii,
E ca aminte să te am
Și 'n cet să te apropii.

Doamna Olimpia se cutremură la strofa aceasta. Mărioara își întoarse blând capul și o privi. În ochii ei albaștri plutea melancolia. Florea ceti:

Ti-aș cere-un semn, iubito,
Să nu te pot uita,
Te-aș cere doar' pe tine
Dar nu mai ești a ta.

Vocea lui eră acum tristă, și mulți ochi tineri se împânziră în sală cu melancolie. Doamna Olimpia suspină încet, abia auzit, ca o porumbiță.

Pe urmă ca să arete puterea iubirii neînțelese Ion Florea mai ceti următoarele versuri:

Azi, când a mea iubire i-atâta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au după olaltă
Lumina de 'ntunec și marmora de daltă,
Când dorul meu e mare, nemărgenit de sfânt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pământ,
Acea înamorare de tot ce e al tău
De-un zâmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Enigma și 'nțelesul fiind a lumii 'ntregi
Să văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi!

Ropotele de aplause nu mai voiră să conterească. Și chiar după ce sala se liniști rămaseră multe priviri triste până la sfârșitul seratei. Punctele cari urmară din program nu putură să-i însenineze.

Domnișoara Grecu se simțea mândră. Eră nespul de mângăitor pentru dânsa că pe tânărul care ceti atât de frumos, ea-l cunoaște mai de mult. Și mai ales că tânărul acesta, pentru ea, eră să fie eliminat din liceu. Află multe lucruri nouă la Ion Florea, vocea lui n'a auzit-o niciodată așa de vibratoare, de curată ca în seara asta. Chiar mândri lui ochi negri încă n'au fost învăluiți în lumină atât de dulce. Mărioara se gândi la

el cu plăcere. Își zicea: multe fete ar vrea să vorbească mai îndelungat cu el. Însă ele nu știu ce știu eu. Și atunci îi veni în minte grădina și întâmplarea aceea din copilărie. Și, ca totdeauna, simți și acum undele de răs cum i se ridicau dela inimă. Îi plăcea de Florea? Se poate, își răspundeă nejenată, însă iubirea ei îi părû prea plină de soare, prea copilărească. Să poate să iubești cu adevărat pe cineva și totuș să râzi de el? Nu știă. Însă, oare de Ion Florea râdeă Mărioara când își aminteă scena aceea din grădină?

La sfârșitul seratei se grăbiră mulți să-l felicite pe Florea. Făcû repede, multe cunoștințe nouă. Chiar dame tinere, domnișoare se apropiu de el cu fața răsătoare. Doamna Olimpia nu se mișcă dela locul său. Priveă cu ură la ceice se îmbulzeau în jurul lui Florea, mai ales la doamne și domnișoare. Ochii ei acum nu mai erau nici verzi nici limpezi, erau suri ca oțelul.

Mărioara abia așteptă să-l poată felicita.

Candidatul, după ce strânse multe mâni, se apropie de familia Grecu. Domnul avocat se ridică mai întâi, și încântat, îi prezintă felicitările sale.

„Ziua bună se cunoaște de dimineață, tinere“, zise el.

„A fost foarte bine, domnule Florea. Par'că ne veni să plângem“, zise veselă domnișoara Grecu.

„V'a plăcut?“ o întrebă candidatul cu fața luminoasă.

„Foarte mult. Dumneata cetești cu mult sentiment“, adause Mărioara.

Doamna Olimpia tăcea. Simțind că privirile nu-i sunt limpezi încă, ea să făcea că urmărește în sală pe cineva.

Lui Florea îi părû acesta un gest de neatenție din partea ei, poate de superbie chiar, și cum eră convins c'a cetit și a scris bine, se simți adânc rănit de purtarea Olimpiei. „Totuși e o femeie așa cum o știe lumea“ își zise el. Deși se simția jicnit de tăcerea ei, totuș eră fericit: chipul Mărioarei îi râdeă dulce, fermecător.

„Mă mir numai, d-le Florea, cum ai timp să te ocupi și cu literatura. Cariera dumitale de avocat... par'că nu se unește cu poezia“. Ea zâmbi și privirile ei albastre se adânciră pe-o clipă în ochii lui Florea.

„Pentru ce nu?“ întrebă acesta.

„Advocații sunt totdeauna foarte serioși“. Zâmbi din nou Mărioara.

„Și, a ceti poezii nu e ocupație serioasă, domnișoară.

— Așa se spune. Precum se mai zice că unui domn într'adevăr serios și cuminte nu i se cade să patineze, să danseze.

— Atunci nu sunt deloc nici serios, nici cuminte“, răspunse candidatul râzând.

„Cum așa? Ți place dansul?“ întrebă repede Mărioara.

„Foarte mult.

— Și patinatul?

— Sportul acesta îmi pune capul.“

Mărioara bătă în palmi.

„Atunci, de bună seamă patinezi minunat?

— Așa se spune“, zâmbi Florea.

„E un mare noroc pentru mine“, zise Mărioara. „Între cunoscuții mei sunt foarte slabi patinatori. Apoi doctorul Stan e deadreptul ridicol. În loc să-mi ajute și mie, numai mă incurcă. Am s'o rog pe mama să vii pe la noi să mă îei și pe mine, când vei merge la ghiață.“

Doamna Olimpia, care deși priviă prin sală, auziă tot cuvântul din conversația celor doi, și a cărei inimă o strânse de durere bucuria fetei, se întoarse îndată spre cei doi.

„Numai cât domnul Florea nu-i prea com-
plezant. Eu i-am făcut odată invitarea să ne cerceteze. Apoi se poate că domnul Chirca nu-l va putea lăsa din cancelarie“. Ea-și întoarse iarăși, repede privirea spre sală, deși publicul se rârise binișor.

„Greutatea asta o desleg eu“, zise veselă Mărioara. „Am să-l rog pe domnul Chirca, și cu siguranță are să-i permită. Pe mine mă ascultă dumnealui.“

— Din parte-mi nu ți-aș putea mulțumi deajuns, domnișoară. Eu însumi am dorit

foarte mult să pot merge. Iar c'o însoțitoare atât de plăcută ca dumneata...“

— Mergem, Maio“, zise Olimpia întorcându-se repede. Cuvintele din urmă o răniră adânc, și ochii ei suri o priviră pe Mărioara cu ură, o clipă. Dar nici fata, nici Florea nu băgară de seamă privirea aceasta. Ei, amândoi, se gândiau la plăcerile patinatului. Fata îi mai promise odată că-l va rugă pe domnul Chirca, apoi se despărțiră.

Ei se aplecă să-i sărute mâna doamnei Olimpia. Mâna aceea eră rece ca ghiața. Femeia văzându-l aplecat înaintea sa, văzându-i umerii puternici, simțind căldura buzelor sale, simți deodată cum inima începe să-i bată cu putere. După ce Florea se ridică, doamna Olimpia își puse, ca spre odihnă, mâna înmănușată pe umărul aceluia. O făcu aceasta cu o mișcare necăutată, domoală, ca și când ar avea înaintea sa o rudenie, sau un vechiu cunoscut bătrân:

„Ne-ai dat cea mai splendidă conferență, domnule Florea. Ți mulțumesc“, zise ea, și retrăgându-și mâna însoți pe bărbatul său și pe Mărioara. Felicitarea aceasta așa de târzie eră ea sinceră sau îl luă în râs? Din vocea ei închisă, nedefinită, Ion Florea nu putea înțelege. Dar mâna ei înmănușată o simți mereu acolo pe umărul stâng. Și-i părea că mâna aceea vrea să-l ducă undeva. Părea că-i vorbește cineva din adâncimi depărtate: „E bine așa. Vii cu mine“.

(Va urmă.)



Cronici.

Artă.

Cina lui Lionardo da Vinci.

„Adevăr, adevăr zic vouă, că unul dintre voi mă va vinde. Deci se uitau ucenicii unii la alții, nedumeriți fiind de cine vorbește. Și eră lângă sânul lui Isus la masă, unul dintre ucenicii săi pe care îl iubiă Isus. Deci Petru face semn acestuia și-i zice: spune cine este despre care vorbește? Și acela plecându-se spre pieptul lui Isus sice: Doamnă cine este? Răspunse Isus: acela este căruia eu întingând bucata o voi da“ ...

Sugestivă se desprinde scena cinei din cuvintele evanghelistului Ioan și totuș nimeni până la Lionardo nu i-a întrevăzut înfățișarea. Evul mediu preocupat numai de simbol, neglija îndeobște întruchiparea, iar Renașterea în prima ei perioadă (Quattrocentul) încântată de realitatea nouă descoperită, uită fondul

dramatic, din grije pentru amănuntele viei. Se tindea în secolul al XV-lea numai la o narațiune iconografică pe cât de conștiincioasă cu litera textului, pe atât de interesant gătită cu minuscule peripectii de gen re. De aceea și detaliile textului ca întingerea îmbucăturii, sau Ioan la sânul Domnului, aveau precădere față de fondul dramatic: explozia ce pricinuește între apostoli prevestirea trădării.

Lipsiă expunerea afectelor fiindcă nu se descoperise încă psihicul. Căci ca și 'n copilăria omului și 'n primăverile culturale ale neamurilor, interesul pentru fața vieții întrece preocuparea de suflet.

Determinată eră însă, în primul rând, pasivitatea motivivă a ființelor din reprezentările biblice quattrocentiste, de acea idolică concepție a stințeniei, rămasă pe urma spiritualismului gotic. Quattrocentul vedeă încă dumnezeescul în desomenirea omului, pe când înflorirea Renașterii cinquecentiste, aveă să purceadă din concepția dumnezeierei drept o potențare a etern

omenescului, — dumnezeescul în sublimizarea omului, — aceea ce începe hotărâtor pentru viitorime Lionardo în Cina sa de taină.

Dintr'un subiect din cele mai apatice și mai lipsite de acțiune, din câte religia propunea picturii renașterii, Lionardo dobândește prin transpunerea episodului în psihic, una din cele mai violent mișcate și mai intense drammatizate opere, din câte păstrează lumea.

E clipa când mărturisirea lui Isus: „unul dintre voi mă va vinde”, deslănțue o furtună de surprindere și indignare, printre ucenicii strânși la masă.

O mimică cum nu se mai văzuse până atunci și care nici n'avea să fie întrecută în viitor, descarcă de douăsprezece ori acelaș sentiment în fizic, de douăsprezece ori în alt fel, variația formală a aceluiaș motiv sufletesc, slujind la deosebirea a douăsprezece caractere.

Exclamațiile pe care Goethe a reușit să le substituie fiecărui gest, sunt numai tălmăciri congeniale pentru expresivitatea retorică a formelor; căci tocmai în renunțarea la cuvânt, adică la gestul ce petrece vorbirea, și în absoluta subsumare a vorbirii în înfățișare, stă neîntrecută valoare a creației de față a lui Lionardo. Așa de fără rest e cuprins sentimentul în vizual, încât nici cel mai profan privitor nu cred că s'ar putea întrebă vreodată: „oare ce spune cutare apostol?” Nici „care o fi Petru și care Iuda?” Căci tot atât cât mimica vădește spontana emotivitate, vădește și natura fiecărui ucenic în parte. Așa, în treaga fire a necredinciosului Toma, acela care n'a crezut în revenirea Domnului după moarte, decât când i-a pipăit rănila răstignirii, e așa zice explicată în gestul mâinii cu un deget în sus, gestul reflexiunii omului întotdeauna muncit de un „dacă” al inoelii. Și tot astfel impulsivitatea uneori cam potronă a colericului Petru, care în clipa prinderii lui Isus a scos sabia și a tăiat urechea slujitorului Malchu, deși mai târziu avea să tăgăduiască pe Mântuitor de trei ori, e unic exprimată prin felul pipit, dar tainic cum acesta întreabă pe Ioan despre cine e vorba, pe când mâna sa dreaptă, a și prins pe furis cuțitul, spre a sfârși radical cu trădătorul.

Aceste sinteze de vieți, sumate în acțiune fizică, câștigă adevărate consistențe individuale, prin legătura în care sunt puse cu o imperioasă caracterizare a fețelor. Din convenționalele măști ale apostolilor, Lionardo face tipuri de temperament. De pildă Iuda, care în trecut se deosebi de ceilalți ucenici, numai prin locul izolat ce-l ocupă la masă, e în Cină stigmatizat ca trădător prin însăși trăsăturile feții. Legenda spune că din plebea pieții a cules Lionardo fiziomiile celor doisprezece apostoli; de fapt sinceritatea și precizia copierii realiste, a modelelor oferite de natură, joacă un neînsemnat rol, în raport cu geniala elaborare intelectuală, care pe deoparte ridică datele vieții accidentale la rangul de tipuri generale, pe de alta întoarce aceste tipuri generale la viața individuală prin angajarea lor afectivă în acțiunea dramatică a subiectului.

Ceeace valorifică însă definitiv, toate aceste sinteze imaginative, e armonia concepției lor în neapărată relație formală, e consolidarea lor, într'o compoziție unitară și strânsă.

Astfel valma celor doisprezece apostoli e lucidată prin gruparea lor în patru părți de câte trei! o prupare care slujește totdeodată și la simetrica centralizată a personajului principal: Isus. În trecut simetria suferea din pricina lui Iuda așezat în fața lui Isus (Wölfflin), orânduindu-l însă printre ceilalți ucenici, Lionardo stabilește pe deoparte echilibrul compoziției printr'o egală ritmizare a masselor și pe de alta, prin liberarea mesii în față transformând și caracterul acestei reprezentări, din o scenă intimă cum devenise în Quattrocento, în grandioasă apoteoză ce se expune.

O riguroasă coordonare arhitectonică a formelor, dă consistență unitară pluralității care alcătuiește aici subiectul, simplificând vizibilitatea întregului. E o marcă a spiritului cinquecentist, repulzia față de haotic. Stabilitatea întregului atâră în deosebi de raportul organic dintre părți, un raport care slujește gradării valorilor, adică relevării esențialului, prin subordonarea unităților insofitoare, la unitatea dominantă.

Așa prin strângerea apostolilor în grupe simetrice, deoparte și de alta a lui Hristos, Lionardo reduce individualitatea fiecărui apostol în parte, crescând în chipul acesta autoritatea predominantă a lui Isus.

Incadrat de grupările simetric orânduite, izolat de mișcarea excentrică a celor doi apostoli ce-i stau la dreapta și la stânga, accentuat de nimbul viu pe care ritmul celor trei ferestre — lumina cea mai mare din tot frescul! — precum și de arcada ce i se rotunzește deasupra capului, Isus e imperios consacrat ca figură stăpânitoare a întregii reprezentări. Și totul e așa de strict raportat la figura principală, încât și liniile tavanului, a pardoselii și a pereților laterali, sunt gândite ca să convergezze toate în figura centrală a lui Isus. (Strzygowski).

În ce privește intruchiparea lui Isus, așa vrea să relevez numai monumentalitatea realizată prin piramida închisă a conturului, sentimentul demn stăpânit, abia răsunând în înclinarea capului și mișcarea resignată a mâinilor, („e tăcerea grozavă ce nu mai lasă nici o nădejde” Wölfflin), precum și sublima idee de a glorifica înfățișarea Mântuitorului, proiectându-i capul pe cer.

Gestul mâinilor lui Isus decide intensitatea tumultului, dintre apostolii ce-l înconjoară. Violent în stânga unde mâna sa afirmă: „așa va fi, unul dintre voi mă va vinde”, — plus că și fața sa e întoarsă tot într'acolo, mai liniștit în dreapta, unde mâna abia se ridică prevestind par'că neînduplecata fatalitate. Toți apostolii însă deopotrivă s'au ridicat surprinși dela locurile lor, prin această învălmășeală aparentă Lionardo emancipând scena Cinei de monotonia tradiționalei concepții a sfinților în apatică atitudine extatică, în acelaș timp prin creșterea acțiunii fizico-patetice, crescând și conținutul dramatic al subiectului.

Grupurile în care apostolii se strâng, pe cât sistematizează în organic structura generală a compoziției,

pe atât potențează contactul moral dintre figuri. Compactul grupelor fiind scos în evidență, de scoarțele care vrăstează regulat păreții mărginași. Aceste scoarțe mai au însă și funcția de a adânci încăperea unde are loc Cina; adevărat a desluși spațiul ambiant ca să se resimtă noua concepție plastic cubică a figurilor, — spre deosebire de concepția planimetrică Quattrocentistă. Că apostolii nu mai stau unul lângă altul, ci se întrepun la Lionardo unul în fața celuilalt, e tot în pilda realizării celei de a treilea dimensiuni, e tot numai spre a accentua volumul rotund ce umple spațiul corpului omenesc.

Ca 'n sculptură, pictura cinquecentistă închide contururile așa de cu plăcere horbotate în Quattrocento, ca 'n sculptură se masivizează formele — nu fără a cultiva organismul.

De avut în vedere că aceeaș concentrare care pe deoparte potolește siluetele, pe de alta intensivizează expresia energiei vitale. Privească-se de pildă ce năvalnică e acțiunea apostolilor, deși nici un gest nu întrerupe regulatul și compactul contur al compoziției.

În parte energia acțiunii fiecărui ucenic, e stimulată de masa ce stingherește libera mișcare. Cinquecentul (și cu deosebire Michelangelo) împiedecând mișcarea, crește efortul. Se traduce astfel în limba formelor esența dramei, anume: pozitivul simfizei, a vieții, câștigat din contrazicere, din împiedecare, — nenorocirea (recte stavila) ca promotorul mărimii sufletului omenesc. De aici și caracterul tragic muncit al reprezentărilor Cinquecentiste, spre deosebire de caracterul tânăr, senin, vesel și plutitor al reprezentărilor quattrocentiste.

Ceeace Cinquecentul pierde din spontaneitatea vieții, prin supunerea formelor la o strictă simetrie a ansamblului, recâștigă pe de altă parte prin diferențierea elementelor similare și complimentare din simetria ansamblului, Principiul e varietatea în unitate, iar mijlocul e contrastul. Astfel pe când gruparea periferică a apostolilor din dreapta lui Isus cată spre centru, gruparea periferică din stânga cată 'n afară. Pe când apostolul Filip (al treilea din stânga) se ridică și se apropie de Isus, Iuda (al treilea cap din dreapta) se lasă jos și se îndepărtează, fără a mai stăruși și asupra contrastului psihic realizat de pildă prin încadrarea lui Isus între extremele emotive: depresiunea lui Ioan de-a dreapta, și exaltarea lui Iacob a lui Zebedeu de-a stânga.

Se diferențiază elementele similare și pendinte din compoziție, după aceeaș regulă a contrapostului după care Renașterea armonizează mișcările organelor din corpul omenesc izolat, adevărat: mișcarea piciorului stâng de pildă în legătură cu mișcarea mânei drepte, sau a mânei stângi cu a piciorului drept.

În slujba contrastului e trasă mai departe și lumina. Astfel lumina pe păretele din stânga, în partea unde și acțiunea e mai vie, umbră pe cel din dreapta, unde acțiunea e stăpânită. Cum a fost însă mai în detaliu tratată lumina și în special colorile îmbrăcămintei apostolilor, e greu de precizat față cu starea prăpădită în care ne-a ajuns astăzi frescul lui Lionardo.

Pomenit doar fie, numai simbolică întunecare a feței lui Iuda, în opoziție cu luminarea feței lui Hristos și a celorlalți apostoli.

...Analizei de artă e dat să urmărească numai logica sentimentului dintr'o operă (și 'n marginele unui articol de revistă schingiuit de fragmentar), sentimentul însuși rămânând să-l descopere fiecare privitor în sine.

Marin Simonescu-Rîmniceanu.



Literatură.

Mișcarea dramatică în Franța.

Paris, Martie.

În cursul unei lungi convorbiri, pe care am avut-o de curând cu d-l Marcel Prévost și pe care cetitorii acestei reviste o vor găsi poate într'un număr viitor al „Luceafărului“, venind vorba de evoluțiunea romanului în Franța, eminentul academician a exclamat: „Dar mi se pare că nu prea avem astăzi romancierii propriu ziși. Cei mai mulți își neglijează genul pentru critica literară și mai ales pentru teatru. Scena ispitește azi toate talentele. Ea este hrănită cu măduva întregii literaturi contemporane, în detrimentul celorlalte genuri. Este un bine acesta? este un rău?...“

Aceeaș întrebare a pus-o nu de mult și o mare revistă parisiană, cetitorilor ei. Sau mai bine zis, publicațiunea în chestiune a cerut mai multor scriitorii și artiști distinși să-i răspundă dacă, după părerea lor, teatrul este superior sau inferior romanului. Rezultatul anchetei a fost dictat în mare parte de bunul simț. Cei mai mulți au răspuns că opera depinde de artist, că o piesă de teatru ca și un roman pot fi niște capod'opere dacă sunt scrise de oameni cu talent.

Dar aceasta nu însemnează că mișcarea dramatică din Franța nu poartă vina că romanul și poezia sunt astăzi neglijate... Dorința de a scrie piese de teatru a ajuns o adevărată pasiune. Pe deoparte lucrul se explică prin mentalitatea epocii noastre în care nota dominantă este voința de o îmbogățire subită și de o glorie ieftină. Și teatrul poate satisface aceste două cerințe. Publicul francez a fost în totdeauna iubitor de teatru; îmi închipuesc însă că niciodată scena n'a exercitat o mai mare atracțiune ca în zilele noastre. Sunt în Paris zeci de teatre și în fiecare seară ele sunt archi-pline.

Faptul este că „scena se hrănește cu măduva întregii literaturi contemporane, în detrimentul celorlalte genuri literare“, după expresia d-lui Marcel Prévost. În cazul acesta cel dintâi gând al nostru ar fi următorul: Să raționăm. În Franța talentele literare n'au lipsit niciodată. Este deci logic că dacă romanul și poezia propriu zisă sunt părăsite pentru teatru, scena franceză să sufere de o congestiune de talente. Așadar, urmând raționamentul nostru, ajungem la concluzia că niciodată literatura dramatică n'a produs mai multe capod'opere ca în prezent... Să fie într'adevăr așa?

Heil heil lucrul nu pare așa de sigur cum ne-am închipui. Nimeni nu poate nega că producțiunile dramatice noi sunt numeroase la Paris; dar prezintă ele și o proporțiune perfectă între calitatea și cantitatea lor? Ni-e teamă că nu. Taine ar spune, în cazul care ne interesează: „Nimic mai ușor! Cercetați cu profunzime vieța contemporană. Dacă veți găsi întrânsa o ciocnire de pasiuni mari, de idei vaste, o preocupățiune filozofică superioară, fiți siguri că ele se vor oglindi și în piesele de teatru cari se scriu. Dacă însă, dimpotrivă, mentalitatea epocii noastre este mai degrabă superficială, dacă emoțiunile sunt astăzi ușoare și variate, dacă pasiunile sunt mărunte, literatura dramatică a zilelor noastre va fi plăcută, abundentă și artificială. Dar opere mari durabile nu ne va da.” Și mi se pare că epoca în care trăim s'ar putea clasa în a doua categorie; cu rezerva însă, că noi cei cari o formăm suntem mai puțin în măsură de a o defini, ca cei cari vor veni după noi.

Dar scopul nostru ar fi să dăm cetitorilor acestei reviste o idee mai concretă a mișcării dramatice din Franța, în întregul ca și în amănuntele ei. Pentru aceasta cred că lucrul cel mai nimerit este să trecem în revistă stagiunea din acest an, acum aproape pe sfârșite. Îi rog dar pe acei cari îmi fac cinstea să mă cetească, să se oprească cu mine în fața afișelor multicolore cari umplu cuprinsul Parisului. Sburdalnica lună Martie nu ne va da răgaz să stăm multă vreme pe acelaș loc, căci vântul suflă, ploaia biciuește fețele, grindina se așterne de zece ori pe zi pe trotuarele metropolei. Ne va fi însă deajuns ca să ne aruncăm ochii pe afișe spre a vedea ce piese se joacă la principalele teatre de aci, după care vom comenta opera și vom vorbi de autorul ei.

Să începem cu Comedia franceză. În momentul de față scena celebrei instituțiuni este ocupată de marea figură a gloriosului ei patron. Se joacă *Le Ménage de Molière*, delicioasa piesă în versuri a d-lui Maurice Donnay. Academicianul francez ne poartă pe drumul pe care marele comic își plimbă odată dureroasele-i desiluziuni conjugale. Molière este soțul Armandei Béjart, al cochetei Armande, fiica fostei lui amante Madeleine Béjart. Poetul află că tânăra lui soție îl înșeală, el își dă seamă că nu mai este destul de tânăr ca să poată cuceri statornic iubirea ei, și își mai dă seamă că o iubește cu o patimă iremediabilă. Dar cine nu cunoaște durerosul roman al celui mai mare geniu teatral după Shakespeare? Însuș d-l Donnay ni l-a făcut cunoscut acum un an în admirabilul său studiu asupra lui Molière. Elementele acestea i-au servit acum pentru a compune o piesă de teatru. Și piesa are un mare succes, ea este, pare-se, cea mai interesantă premieră a acestei stagiuni. D-l Maurice Donnay are versul clasic, un colorit istoric ireproșabil și o mare putere de emotivitate, pe care ne-a dovedit-o odinioară și în admirabila sa piesă *Amants*. Înainte de *Le Ménage de Molière*, Comedia franceză a reprezentat ușoara și plăcuta piesa a d-lor de Flers și Caillavet: *Primerose*. Bine înțeles că operele moderne alternează pe această

scenă cu capod'operele marilor clasici: Corneille, Racine, Molière, etc., lucru de care suntem departe de a ne plânge.

Mai puțin noroc are teatrul Odéon. D-l Antoine, directorul acestei instituțiuni naționale, are pasiunea de a jucă mai ales piese scrise de autori tineri și obscuri, cari i se par d-sale că merită focul rampei. Adevărul ne silește să mărturisim că nici unul din autorii dramatici inediți pe cari i-a ospitalizat, n'a avut șansa de a fi scris un capod'operă, și nici măcar o operă frumoasă. Dimpotrivă, d-l Antoine a asistat la adevărate căderi. Acum un an a jucat piesa unei femei, d-șoara Lèneru: *Les Affranchies*. Opera aceasta, pedantă și mediocră, cu pretențiuni filozofice și morale, supraîncărcată cu maxime stângace și incurcate n'a plăcut nici pe departe. Dar d-l Antoine este tenace în simpatiile d-sale, după cum tenace este și d-șoara Lèneru în voința ei de a scrie; și în stagiunea aceasta spectatorii teatrului Odéon au asistat cu grăoază la reprezentarea unei noi piese ale aceleiași autoare: *Le Redoutable*. Piesa tot așa de mediocră ca și predecesoara ei, a căzut ca și cea de acum un an. S'au mai jucat și alte piese noi pe scena Odéonului, dar nici una cu succes, exceptând opera d-lor Dumas și Leconte: *Esthère, princesse I. Israël*, o piesă într'adevăr frumoasă, diametral opusă ca concepție Esthèrei lui Racine și în care d-șoara Mărioara Ventura a obținut un succes fără seamăn. Teatrul Odéonului, înfățișează afară de piesele moderne și piese de Corneille, cu admirabila punere în scenă care-l distinge pe d-l Antoine.

Admirabilul poet, care este d-l Henry Bataille, n'a avut în stagiunea aceasta nici o piesă nouă, afară de libretul *La Lèpreuse*, pe care l-a scris pentru opera comică. S'a vorbit într'un rând de plagiat, legat cu numele acestui mare scriitor; se afirmase că *La Lèpreuse* ar fi fost copiată literalmente după o piesă veche bretonă. Minciuni și calomni! D-l Bataille, care este după mine cel mai mare creator de vieță al teatrului francez contemporan, are mulți dușmani; dar ce pot dușmăniile împotriva talentelor mari? La anul, autorul minunatei piese *Maman Colibri*, va veni cu o piesă inedită. Toate premierele d-lui Bataille sunt un eveniment literar. Cea din urmă piesă a acestui autor a fost *L'enfant de l'amour*, reprezentată în stagiunea trecută.

La teatrul *Porte Saint-Martin* se joacă pentru a 133-a oară piesa *La Flambee* a domnului Henry Kistemaekers; și la teatrul *Gymnase*, noua piesă a d-lui Bernstein: *L'Assaut*. Critica a vorbit cu elogii mari despre opera acestui autor, cea mai bună piesă pe care a scris-o până acum. Am văzut-o și eu. Mărturisesc dintru început, că niciodată nu mi-au plăcut piesele d-lui Bernstein. Am avut întotdeauna impresia că operele acestui scriitor sunt compuse mai mult cu dibăcie decât cu simțire, că personagiile d-lui Bernstein sunt seci, lipsite de vieța intensă și de sine stătătoare, că nici un suflu de poezie adevărată nu le nimbează, că nici o emoțiune adevărată nu le face să tresară. Știu bine că admiratorii lui îmi vor vorbi de

pașiunea, de vigoarea eroilor d-sale. Le voi răspunde că pașiunea și vigoarea lor sunt mai mult de cinematograful decât de teatru, că d-l Bernstein este un admirabil tehnician al scenei, dar un mediocru creator de vieceță. Recunosc că L'Assaut este minunată ca compoziție, că pe alocurea te fură; dar emoțiunea aceasta se datorește nu atât d-lui Heny Bernstein, cât artei neîntrecute cu care un mare actor, d-l Lucien Guétry, interpretează rolul principal. Ceeace nu-l împiedecă pe d-l Bernstein de a număra mulți admiratori în generoasa noastră Franță.

La teatrul Vaudeville se joacă Bel-Ami, piesă lucrată după celebrul roman al lui Guy de Maupassant, de către d-l Nozière. Nimeni nu se va mira dacă voi spune că piesa e inferioară romanului. Autorul ei este un cronicar destul de cunoscut în Franța, care scrie într-o limbă admirabilă, dar care este lipsit de orice talent creator. D-l Nozière are specialitatea de a scoate din romanele celebre, piese de teatru. Așa a făcut cu *Sonata Kreutzer*, cu *Liaisons Dangereuses*, și cu altele. Succesul d-sale a fost până acum numai bănesc, și mi se pare că d-l Nozière nici nu caută altceva.

Dealtminte, niciodată nu s'au extras mai multe piese de teatru din romane și nuvele celebre, ca în zilele noastre. Aceasta ar fi o dovadă mai mult a goanei scriitorilor către scenă. Când nu au subiecte originale, ei le caută prin romane. Numai jucați să fie. Așa, în stagiunea aceasta s'a jucat *La Petite Roque*, scoasă din faimoasa nuvelă a lui Maupassant și *La Brebis égarée* extrasă de d-l Gabriel Hanotaux din romanul *Le Curé de Tours* al lui Balzac. Inutil să spunem că succesul acestor piese nu a fost mare. Altceva este când însuși autorul romanului își lucrează piesele, cum a fost cazul d-lui Paul Bourget cu *Un cas de conscience* și a d-lui Marcel Prévost cu *Pierre et Thérèse*.

La teatrul Sarah Bernhardt, afișul îl ține mai ales *L'Aiglon* al maestrului Rostand. Nu cred necesar să vorbesc de piesele marelui poet: cine nu le cunoaște? Decât, anul acesta publicul parisian se așteaptă la o nouă operă a acestui autor, la piesa *Faust*, despre care cu toții vorbesc avant la lettre. Se va pare că ea va vedeă focul rampei în stagiunea viitoare, numai dacă nu va aveă soarta lui *Chantecler*, de zeci de ori amânată! Nu mai am nevoie să adaug că o piesă nouă a lui Edmond Rostand constituie un eveniment literar, nu numai în Franța, dar chiar în cele cinci continente. Despre noua sa piesă *Faust* se spune că ar conține frumuseți neîntrecute; ceeace nu ne-ar mira din partea ilustrului poet!

D-nii Alfred Capus și Pierre Veber, două nume de autori dramatici foarte cunoscute, au colaborat la o piesă: *En garde*, care obține mult succes pe scena teatrului Renaissance. La Palais-Royal delicioasa comedie *Le petit Café* a d-lui Tristan Bernard, ține de mai multe luni afișul. D-l Tristan Bernard, numit și Charles Dickens francez, are un spirit încântător, o putere de observațiune admirabilă,

o filozofie ironică și indulgentă. Acest autor e foarte iubit în Franța și merită pe deplin simpatiile de cari se bucură.

O piesă într'adevăr frumoasă, cu o noță de romantism duios este fără indoială *Le coeur dispose* a d-lui Francis de Croisset, jucată cu un succes crescând pe scena teatrului Gymnase. La Théâtre des Variétés se reprezintă *Le Roi*, spirituala comedie a d-lor Caillavet, de Flers și Arène, care de șase ani ține afișele la Paris, care a făcut înconjurul Europei și care a produs autorilor multe aplauze și multe sute de mii de franci. La Comédie-Royale se joacă tot cu succes o nouă farsă a tânărului Sacha Guitry, care are în realitate mai mult noroc decât talent. Piesa *Nail* cu subiect marocan a d-lor Isidore de Lara și Jules Bois se repetă pe scena dela Gaité-Lyrique. La Comédie-Mondaine se reprezintă *Un Ange* de d-l Alfred Capus...

Din autorii streini s'a înfățișat în stagiunea aceasta o piesă de Bernard Shaw, care nu se bucură de mult succes printre parisieni, o comedioară într'un act: *Coup de canif* a d-lui Jean Lahovary, care n'a plăcut și o piesă a unei autoare daneze, al cărei nume îmi scapă.

Îmi place să cred că am reușit să dau o idee a mișcării dramatice franceze din această stagiune. Într'un număr viitor voi vorbi despre evoluțiunea romanului în Franța. De data aceasta însă, cetitorii „*Luceafărului*” vor fi mai fericiți, căci nu vor aveă modestele mele păreri asupra acestui subiect, ci părerile unui scriitor eminent, ale d-lui Marcel Prévost, dela Academia franceză, pe cari mi-a făcut cinstea să mi le desvolte în cursul unei lungi convorbiri pe care am avut-o cu d-sa într'un salon din Versailles.

Adrian Corbul.



Educație. Școală.

Ce e „educația patriotică” în Ungaria?

— Câteva documente. —

La întrebarea aceasta până acum nu s'a dat din nici o parte un răspuns întreg. Din parte-ne contribuim aici cu câteva documente cari pot lămurii până la un loc această însemnată chestiune.

1. Specimene din cartea de istorie a patriei pentru școalele primare: „*A magyar nemzet története*” de Benedek Elek (Budapesta 1908), impusă școalelor de stat sub Nr. 2843/1908 de către d-l ministru de instrucție și apărută, cu banii ministerului, și în ediții bilingve (ungurește-românește, unguerește-nemțește etc.):

„Și orbul a putut vedeă, că regele Leopold a legat pace în paguța națiunei ungare. Eră deja vremea soșită, ca să se unească toată națiunea și să răsune în largul țării alarmul: Nu atinge pe Ungur!” (pag. 115). „Eră evident că guvernul vienez aveă un gând cu mult mai mare, decât alungarea Turcilor: dejosirea Un-

gariei la provincie austriacă" (pag. 117). „N'a reușit conjurația, ce de altcun nici nu se potrivește firei Ungurului, dar guvernului vienez din contră s'a dat prilej ca să sugrume libertatea națiunii" (pag. 117). „Când văzû guvernul vienez, că bărbații atât clerici, cât și mireni cu acelaș zel se silesc întru apărarea constituțiunii, a început a așăța cu uneltiri răutăcioase, ura confesională" (pag. 117). „Leopold, ce-i drept, s'a deobligat că va ținea în cinste constituția țării, dar zău, n'a cinstit-o. Despotic și fără parlament a aruncat în 1699 darea și pe nobili" (pag. 121). Capitoul „Așățări fără suflet" (pag. 153) începe astfel: „Abi se apucă de lucru primul minister (1848), au și pornit a se învăl-măși nori pe cerul unguresc.

„Dinapoia regelui bătrân și fără inimă a început a lucră Viena cu „măna tainică", ca să răstoarne totul, ce au plăsmuit atâtea minți și suflete mari. S'a început așățarea Ungurilor nemaghiari (!) peste întreaga țară. Pe poporul ademenit l-a făcut să creadă, că Vienei are a-și mulțumi libertatea și nu nobilimei ungurești. Că nobilimea numai de silă a eliberat pe popor din iobăgie. Așățarea și-a avut rodul... Guvernul unguresc a probat cu pace și cu cinste, dar nu i-a reușit“.

Mai departe: „tinerelul împărat a nădăjduit o biruință ieftină... În Ardeal României ademeniți omorau pe cetățenii fără scut, aprindeau și jăfuiău orașele și satele" (pag. 157). „Vitejia, simțul de jertfă, bărbăția ungurească a înfrânt din propria sa putere răscoalele Ungurilor de limbă nemaghiară, a umilit oștirea austriacă..." (pag. 15). „A învins despotismul. Țara deveni valea plângerilor... S'a născut compătimire față de națiune și ură față de apăsătorii ei. Insuși naționalitățile au urt domnia austriacă, care și pe dănele le-a băgat în robie, chiar așa ca și pe Unguri. S'au înșelat groaznic. Constituțiunea din 48 a dat libertate tuturor cetățenilor patriei, domnia austriacă însă a despoiat de libertate pe toți aceia, cari au luptat până la sfârșit împotriva Ungurilor alcătuitori de stat" (pag. 162).

Capitoul cu care se încheie această admirabilă carte cuprinde între altele și acestea: „Arpad a câștigat cu o mână de popor țara aceasta, care azi dă locuință și pâne la un popor de 20.000.000 de suflete. În istoria universală este cazul, când o mână de popor a câștigat nenumărate teritorii și țări, dar caz ca al Ungurilor este unul, al lor, cari nu numai au câștigat, ci au și ținut mai mult, decât o mie de ani acest pământ cucerit.

Faptul acesta de minune își are tălcul în caracterul seminției ungurești. Seminția ungurească a adus cu sine din patria străveche indulgență față de alte seminții și religii, sinceritate populară, marinimozitatea, cinstea trăsurilor alese ale altor popoare și astfel nu-i mirare, că cei mai aleși ai străinilor, ce s'au pripășit pe pământul acesta în decursul celor o mie de ani, deveniră Unguri cu trup și suflet... Despre minunata putere farmăcătoare (!) a sufletului unguresc mărturisește și împrejurarea, că între figurile mari ale istoriei națiunii ungurești e un rând întreg de bărbați cari, după obârșie, au fost străini, dar deveniră Unguri din tot sufletul și din toată inima și au

câștigat mărime numelui unguresc. Bărbații aceștia s'au crescut cu toții la sinul culturii și spiritului unguresc, cu puterea culturii ungurești și-au câștigat numele, cinstea și avuția și ca Unguri le-a trecut numele și vestea peste granițele țării. Oștirea întreagă de diplomați, căpitani, învățați, poeți și artiști dovedesc puterea sufletului unguresc, ce cucerește veșnic. Hunyadi-i, Zrinyi-i sunt tot așa de patrioți ca și Rákóczy-i și Bethleni-i, deși cei de mai înainte fuseseră de obârșie străină.“

Cartea aceasta a plăcut foarte multora. Între aceștia a fost însuș ministrul de pe atunci contele Apponyi, care, dupăcum mărturisește însuș autorul cărții, a citit-o întreagă și a aprobat-o „cu toată căldura" (V. R. Lampel: Az elemi népiskolai tankönyvek jegyzéke, 1909/10, pg. 55).

La câteva luni după apariția acestei cărți, d-l Benedek a primit din partea contelui Apponyi însărcinarea de a mai scrie o carte istorică pentru școlile populare, pătrunsă de acelaș spirit. D-l Benedek s'a executat și la 1909, a dat sub titlul „Történeti olvasmányok" o carte auxiliară pentru elevi, care carte e aproape tot cea de mai sus (i s'a dat un nume nou pentruca autorul ei să mai poată încassă și'un al doilea onorar!) Această carte a apărut și ea în ediții bilingve și ministrul a trimis-o în sute de exemplare tuturor autorităților școlare confesionale, în scopul de a o împărți bibliotecilor școlare. Numai cât această carte n'a avut norocul de a putea împărtași copiilor educație „patriotică", conform dorinței ministrului. S'a găsit anume un Ungur cu numele A. Továros, care și-a permis a scrie despre ea un articol aspru în Österreichische Rundschau din Viena (Maiu, 1910), calificându-o nici mai mult nici mai puțin decât de „piraterie istorică". Între altele zicea d-l Továros:

„După aceste mostre de bănuieli, de ofense și de calomnii, trebuie să recunoască oricine că din o parte oficială încă nu s'a scris nici când și în nici o țară din lume astfel despre familia domnitare; așa ceva a rămas privilegiul unei clice din Ungaria de azi, și anume ministerului de culte și de instrucție publică... Dar cum a putut oare împrăștiă Apponyi în țara întreagă acest mijloc incendiar, dintr'o situație pe care i-a dat-o regele? E o singură explicație: ura, numai și numai ura cea oarbă l-a putut pune în mișcare pe autorul intelectual al acestui pamflet. Ura împotriva puterii care a stat în calea planurilor lui egoiste, a amorului lui propriu și a credinții lui într'o misiune mai înaltă crede că i s'a rezervat. Numai în chipul acesta se poate explica, că o carte de cetire, în loc să fie cu considerare la sufletul tânăr al cetitorului, să scormonească toate patimile copiilor, și să inoculeze în ei instinctele cele mai brutale și mai grosolane... Gânditu-s'a ministrul și consilierul intim al Majestății Sale, d-l Apponyi, atunci când a dat însărcinarea de a se scrie această carte, la jurământul pe care l-a depus în fața regelui care l-a încărcat de onoruri?

Lumea străină va lua cu mirare și cu groază la cunoștință, că cele mai joșnice instincte se întâlnesc nu la poporul simplu dela țară, ci din contră la așa nu-

mita inteligență, adică la conducătorii națiunii... E greu să găsești cuvinte potrivite pentru caracterizarea manoperilor unui om, ce se folosește de încrederea regelui care l-a numit ministru, pentruca să-l atace prin trabanții săi în modul cel mai josnic“.

În chipul acesta a scris d-l Továros despre marele „patriot“ Apponyi — exprimându-și în același timp și convingerea că se va găsi cineva în Ungaria care să puie la locul său „acest pamflet care amenință să învenineze tinerimea maghiară din școli“.

Urmarea a fost că ministrul a revocat „deocamdată“ de pe la Consistorii sutele de exemplare trimise, sub motiv că cartea s'a trimis „din greșală“ și „fără a se fi cetit recenziunea oficială asupra ei“. Interesant e că s'a revocat însă numai această carte, care nu eră manual obligat, în vreme ce prima, care e impusă tuturor școalelor de stat, nu s'a revocat, ci a rămas și mai departe în uz, cu scopul de a împărtăși „educație patriotică“, sub care vedem că avem a înțelege aici: antidinasticism în forma cea mai acută în contra Habsburgilor, desnaționalizarea Ne-maghiarilor și cel mai bombastic patriotism de fraze.

2. Un inspector regesc de școale respingând programa specială de lecțiuni a unui învățator român, scrie: „Partea despre Iosif al II-lea e puțin potrivită din punctul de vedere al învățământului patriotic“. Această parte „trebuie lăsată afară și înlocuită cu o materie mai potrivită“.

3. În Octomvrie 1911 a împlinit zece ani de activitate inspectorul regesc de școale al comitatului Zemplén, locuit de Slovaci. Cu acest prilej inspectorul a înaintat comisiei administrative comitatense un raport despre ce a făcut de când e în serviciul educației poporului. Între altele spune în acest raport: „Acum zece ani existau în întreg comitatul 127 de școale a căror limbă de propunere nu eră cea maghiară. Astăzi se învață în toate școalele numai ungurește... Mai departe am căutat ca învățătorii acestui comitat să nu fie Maghiari numai după sentimente, ci și prin numele lor să-și dovedească strănsa alipire față de națiunea maghiară. În acest scop i-am somat printr'o circulară pe toți acei cari aveau nume străin, să și-l maghiarizeze“.

4. Inspectorul de odinioară dela Făgăraș, Szabó Elemér, care a fost transferat înainte cu un an și jumătate într'un comitat locuit de Slovaci, a dat și el acum câteva săptămâni o circulară, prin care a cerut învățătorilor să-și maghiarizeze numele.

5. Într'o Stilistică ungurească pentru școalele primare, scrisă de un învățator cu numele Maurer Mihály („A helyes magyar beszéd és írás gyakorlókönyve“, Timișoara, 1911), se dă la pag. 64, ca exemplu de stil, o petiție făcută pe o coală mare, prin care Platz Mihály cere dela d-l ministru de interne voie ca să-și schimbe numele în „Telkes“! Din cartea aceasta învață Șvabii din Bănăți!

6. Ca d-l Maurer Mihály, care-i învață pe Șvabi cum să-și maghiarizeze numele, mai sunt o mulțime de inși, tot așa de băștinași ca și d-sa, în ce privește originea lor. D. e. cărțile de cetire ungurească pentru Șvabi le-a făcut Brunowszky Rezső (Timișoara,

1910), cele de Fizică și Chemie Szeiler Miklós, cele de Aritmetică: Bachmann Péter, Schwarz Alajos și Tussel Gáspár (Timișoara), Geografia și Istoria: Dr. Pacséri Károly și Dénes Károly (Slovac maghiarizat), Abcdarul László Elek, Gramma Döme și Sebesztha Károly ș. a. m. d. Dacă răsfoiești cataloagele de cărți didactice și pedagogice ungurești, cel puțin jumătate din numele autorilor vezi că sunt străine, mai ales nemțești. Și câți din cei cu nume curat ungurești, nu sunt, la rândul lor, de origină străină? Această droaie de renegați fac „educația patriotică maghiară“!

7. La Făgăraș apare de câtăva vreme o revistă școlară ungurească cu numele „Fogaras megyei népoktatás“. O conduce un comitet care constă din următorii reprezentanți ai tuturor semințiilor: Dr. Radvány Ferenc, Dr. Szeremley Császár Akos, Daminné I. Margit, Katona Márton, Kiss Károly, Kodrea György (care iscălește românește: George Codrea), Rákoci Ferenc, Riedlné Vogel Emma, Rosenfeld József, Csokán György, Girgásch Dezső, Matlák József, Mátyás Illés, Popp Oktávián, Recker János, Szabó Ferencz și Zöld Domokos.

Această tovărășie pistrîță dă celor 90% de Români din țara Oltului, educație patriotică! Și ca icoana să fie completă, mai trebuie amintit că Redacția revistei din chestiune o poartă în lunile Ianuarie, Martie, Maiu, Septemvrie și Noemvrie Rákoci Ferenc, iar în lunile cu soț ale anului Kodrea György. Cum s'ar zice: d'orobanți cu schimbul. (Kodrea György e și autorul unui Abcdar fonomic românesc, înaintat spre premiare „Academiei române“!).

8. Un Maghiar cu numele Kunfi Zsigmond povestește în cartea sa: Népoktatásunk bünei (Budapesta, 1908) următoarele: „Învățătorul unei școale nemaghiare cercetată de Șvabi, povestește la 16 Martie într'o societate, la ce rezultate frumoase a ajuns el prin activitatea sa. La 15 Martie s'a ținut o serbare școlară. La sfârșitul acestei serbări a adresat directorul școalei următoarea întrebare elevilor cari au făcut roată în jurul lui: Nos' fiúk, mit tudtok ti a németről?“ (Ei, copii, ce știți voi despre Neamț?), la ce copiii au răspuns cu toții în cor: „Mégis hunczut a német“ (tot e mișel Neamțul!).

9. Inspectorul școlar al comitatului Hunedoarei, d-l Dénes Károly, Slovak maghiarizat, consideră ca un merit al său că, dela 1907 până la 1911 a reușit să închidă în comitatul pus sub controla sa, 135 de școale românești, ridicând în locul lor vreo 20 de școale ungurești. „Atâta am ajuns — zice d-sa într'un articol publicat în Hunyad megyei Almanach pe 1911 — în acest scurt timp, că în acele comune în cari funcționează școale de stat, concepția poporului (român! N. A.) intră pe încetul în ideea imperiului maghiar, o privește cu ochi buni și se simte bine întrânsa și printrânsa“.

Iată câteva documente despre ce însemnează în Ungaria educația „patriotică“.

O. Sima.



Istorie.

O sută de ani dela nașterea directorului Gavriil Munteanu.

Profesorii și studenții gimnaziului nostru din Brașov au făcut un lucru bun și folositor pentru educația tinerimii, prăznuind cu evlavie cuvenită împlinirea unui secol dela nașterea directorului Gavriil Munteanu, care a fost unul dintre cei mai de valoare scriitori și bărbați de școală ai epocii lui Șaguna.

Născut în Vingard la 1812, după terminarea studiilor în Alba-Iulia și Cluj, G. Munteanu a trecut în Țara Românească, unde a funcționat timp de 14 ani ca profesor la seminarul din Buzeu și la cel din Râmnic. Întors la 1848 în Ardeal, a luat și el parte la unele dintre acțiunile politice ale anilor 1848—1850.

Pregătirile și firea lui îl îndrumau însă mai mult spre o activitate culturală, decât spre cea politică. În toamna anului 1850, deodată cu înființarea gimnaziului din Brașov i s'a oferit aci frumos teren de muncă. Timp de două decenii ca profesor și director a desfășurat, în interesul acestei școli, o activitate deosebit de zelosă și binefăcătoare, așa încât marele Șaguna se simțea la 1856 îndemnat a-l aprecia pe Munteanu ca pe „un bărbat harnic, procopsit, înțelept și străduitor în diregătoria sa”, spunând, că dacă Brașovenii au făcut mare bine gimnaziului cu bani, G. Munteanu i-a făcut mare bine cu învățătura și înțelepciunea sa, dacă Brașovenii au dat trup gimnaziului, Munteanu i-a dat suflet.

Pe lângă activitatea sa de profesor și director, G. Munteanu a înzestrat literatura noastră cu o serie întreagă de scrieri literare, pedagogice, religioase și istorice.¹⁾ A fost și călduros sprijinitor și colaborator al foilor române din Brașov și al „Telegrafului Român” din Sibiu. În coloanele „Telegrafului” găsim la începutul anului 1861 și câteva versuri ocazionale din condeii lui G. Munteanu.

Ca profesor și director era călăuzit de principii pedagogice sănătoase și luminate. Cultivarea sentimentului religios și național era pentru Munteanu scopul de competență al educației în gimnaziu. Rolul limbei materne în învățământ îl apreciază în termeni, cari merită și azi cea mai serioasă luare aminte din partea tuturor. „Limba maternă — scrie M. într'un studiu pedagogic al său — este organul, prin care se conservează și se propagă tradițiunile părintești seculare din generațiune în generațiune; ea este mediul, prin care se țin și se strâng legăturile între tată și fiu, între familie și seminții, între seminții și națiune, între biserică și creștinii; ea este semnul cel mai caracteristic al unei națiuni, unica condițiune fundamentală a naționalității; ea este apărătoarea și scutul datinilor și a tot ce face pe o națiune să fie atare. Aceasta este așa de adevărat, că acei părinți, cari dintr'un calcul

¹⁾ Vezi înșirarea lor la d-l A. Bârseanu: Istoria școlilor centrale române gr.-or. din Brașov, pag. 598—599.

greșit — că adevăratii săi să se pomenească mari deodată cu mai multe limbi — sau dintr'o mândrie falsă — că, ai Doamne, lumea îi va crede îndată a fi de o origine mai nobilă, dacă îi va auzi că vorbesc în casă-le o limbă a străinului, ce râde de deșertăciunea lor — cresc pe copiii săi într'o limbă sau alta de modă, îi înstrăinează nu numai de corpul națiunii, ai căreia membrii devotați ar trebui să fie, ci și de legea, în care s'au botezat, chiar și de sânul născătorilor lor. Nu e apoi nici o mirare, că din niște copii astfel scâlțiați, fie ei maghiariți, nemțiți, franțuziți, greciți, tătăriți, iese în fine acel soi de oameni necalificabili, ce le zicem renegați, cari se fac și sunt mai cumpliti inimici ai mamei națiuni și biserici în toți timpii și decât înșiși străinii cei mai nedumeriți și nempăcați, încât aceasta a ajuns de proverbiu: ca să te ferească Dumnezeu de creștinul turcit și de omul desromănit.”

În cele următoare publicăm câteva fragmente din corespondența lui Gavriil Munteanu cu Șaguna. Se vede din aceste fragmente pe de o parte greutatea situației materiale, în care se află Munteanu, cu leșoara lui de 5—600 fl. anual, iar pe de altă parte sollicitudinea lui Șaguna de a crea pe sama vrednicului director dela Brașov o situație mai favorabilă. Este, de sigur, a se mulțumi lui Șaguna, că G. Munteanu n'a părăsit gimnaziul din Brașov nici în 1855, nici cu un an mai târziu, când eforia îi și primise într'un rând dimisia, dar la stăruințele lui Șaguna¹⁾ îl înduplecă iarăș să rămână. Astfel a rămas G. M. la conducerea acestui gimnaziu până la moartea sa întâmplată în 1869, când i-a urmat apoi alt director tot atât de erudit și vrednic: Dr. I. Mesojă.

Dr. I. Lupaș.

Gavriil Munteanu către Șaguna.

„Ecselență!

Vărul Aron cu puțin înainte de plecarea la Țeară într'un răspuns ce mi-a dat între altele îmi scrie: că viind odată vorba de mine Ecselenția Voastră cu acea ocaziune V'ați fi îndurat a Vă dechiara: că dacă eu aș primi asupra-mi redacțiunea „Telegrafului” și două oare de prelegere în institutul pedagogic, mi s'ar chezașui 1200 fl. m. c. și cuartir gratis pe an.

Nu știu, până în câtu vor fi exacte aceste ce mi scrie Aron. Eu din partemi, deși mi se propune oficios din partea ministerului de învățământ din Moldova, ca să primesc catedra de științele naturale în 4 clase inferioare ale Gimnasiului de acolo cu 3—4 oare pe zi, pe lângă o remunerațiune anuală de 8000 Lei sau 216 fl. în m. austr. sau 1360 fl. m. c., viaticu, perspectivă de inaintare și drept de pensiune, totuș sătul fiind de băjenii și vrând a'mi căpăta un asil, acestor favorabili condițiuni ași prefera condițiunile arătate de Aron.

Cu adâncă supunere rog dar pe Ecselenția Voastră, ca să binevoiți a Vă arăta îndurătoarea Voință în privința aceasta, ca să mă pot regula.

Al Ecselenții Voastre
Brașov, 1 Aprilie 1855.

prea plecatu
G. Munteanu”.

¹⁾ Cf. A. Bârseanu o. c., pg. 298—9.

Răspunsul lui Șaguna:

„Cu mare îndestulare am înțeles din scrisoarea-ți de supt 1 Aprilie a. c. că DTA ești gata a primi o catedră în institutul diecesan pedagogico-teologic și redacția Telegrafului român supt condițiuni favorabile. Mai înainte de toate observez, că îmi pare rău, că DTA din pricini Ție-ți cunoscute ne fiind starea-ți de astăzi îndestulătoare ai de gând a primi altă slujbă, fie aceea și în țară streină. Drept e, că am spus Dlui Aron, ca să-ți scrie, ca dacă stai pe lângă gândul ce i-ai împărtășit lui, ca adecă să schimbi starea-ți de acum cu alta — să nu părăsești Patria, ci să primești slujbă lângă Episcopia noastră, al cărei fiu ești și DTA și eu pot să te aplic de profesor cu 300 fl. c. m. până la regularea lefilor profesionale și totdeodată de redactoriu al Telegrafului cu 800 fl. c. m. sau calculo rotundo 1200 fl. c. m. de cuartir n'au fost vorbă, căci nu are Episcopia spre dispoziție case de lăcuințe. (Trebue să mărturisesc, că eu aș fi odihnit, când DTA ai primi ofertul acesta.) Deci Te poftesc pe DTA, ca fără întârziere să mă înștiințezi despre hotărârea-ți.

Cu binecuvântare arhierească fiind
Sibiiu 4 Aprilie 1855.“

La aceeaș G. Munteanu răspunde că nu se poate hotărî până la sfârșitul anului școlar, când speră că Șaguna îi va onora cu prezența. Apoi urmează:

„Până atunci pociu dechiara, că chiar și fără cuartir, despre care punctu fuiu informat neeexactu, condițiile încă tot rămân destul de favorabile. La cari se mai adaogă și împrejurarea, că fiind neștine aproape de tipografia diecesană, sub egida Ecseleției Voastre ar putea lucra cărți școlastice după principiile mai nouă, de care cred, că au lipsă școalele populare ale Bisericii noastre.

Al Ecseleției Voastre

prea plecatu
G. Munteanu.“

Adresa de mulțumită a corpului profesoral din Brașov către Șaguna pentru darul de 4000 fl. făcut de acesta la a. 1846

„Esselementia!

Meritele Esselementiei Tale pentru Tron și întreaga Împărăție, pentru Biserica noastră cea ortodossă și pentru toată națiunea romana, recunoscute de Majestatea Sa, dreptul nostru Principe și Domn, binecuvântate de vocea Bisericii noastre și lăudate de tot românul cu inima lu loc, sunt atât de multe și mari, încât darul cel mai nou, cu care ați surprins gimnasiul nostru — unul și el din produsele câștigate supt providențiala arhipăstorire a Esselementiei Tale și a îngrijirii cei neadormite — corpul profesoral nu scie unde să-lu numere și cum să-lu cualifice.

Asia, Esselementia, dupăce ați condus naușa națiunii noastre printre scila și caribde cu mâna de cărmăciu cercat și ager la limanul unde strămoșii nostri au ține în speranția cea mai sauginia nu asceptau a așunge; dupăce ați restavirrit pe Maica noastră Biserica în stră-

moșeasca ei moștenire neprescriveră, din care o scoșese neadormiții ei inimici, pe lângă atâtea fundațiuni școlastice și bisericesti, ce le-ați întemeiat ca din nimica: apoi veniți acum de mai cumpărați și o casă în Brasiovu în preț de 4000 fl. din cassa privată a Esselementiei Tale, cu acel scop ca să fie locuința pentru toți timpii a directorului gimnasiului român ortodossu orientale din Brasiovu.

Ar trebui, Esselementia, să scrimu o carte întreagă, când am vrea să apretiuim după cuviința toate faptele cele mari în toate direcțiunile ale Esselementiei Tale. Ci până atunci corpul profesoral marturisește, că nu scie cum sa și esprime mai conform profunda sa recunoșcintia pentru tot binele, ce l'ati făcut în Biserica și școala noastră, de când Pronia D-șiească Te-a dăruit bisericiei și națiunii noastre, decât promitiendu solenelu și cu aceasta: că va nisui din toate puterile sale a satisfice așteptării, ce aveți drept a pune în chiamarea sa cea grea și pucinu apretiuuta de vlogu — de a conduce tenerimea noastră studioasă astfel, ca pe langa apropierea scientei, sa invetie și a si iubi mai presus de toate Biserica părinților săi și natiunea, și a fi între toate cercustările credintioasa Principelui și Domnului Tierii sale, crediendu tare ca numai asia va corespunde elu la intențiunile Esselementiei Tale, celor per esselementiam loiali, bisericesci și nationali.

Ai Esselementiei Tale.

Brasiovu 2 Noemvre 1864 s. v.

pururea devotați fii sufletesci:

G. I. Munteanu m. p. director; Dr. I. Mesiota m. p. prof.; Iuonu Ionasiu m. p. prof. gimn.; Ioan Lenger m. p. prof.; D. Almasianu m. p. prof. gimn.; V. Oroianu m. p. prof.; Dr. Vasilie Glodariu m. p. prof. gimn.; I. Moldovanu m. p. profesor; Dr. George Petreanu m. p.“

Răspunsul lui Șaguna:

„Hartia D-voastre din 2-lea ale curg. o am primit cu mângăere, în care amintiți cumpărarea unei case, făcută prin mine pe seama cuartirului respectivului Directoru al Gimnasiului nostru național confesional în Brasiovu.

Însă mângăerea mea nu se reduce la litera, ci la spiritul acela luminat al hârtiei DVoastre, care au produs pe acea literă, căci eu sunt servitoriul legii cei noue și a spiritului, dar nu și a literii ei — II. Cor. III. 6 — pentrucă ce folosește litera, dacă n'are spirit; prin urmare dacă litera schimbăcioasă poate fi mărită, cu cât mai mult spiritul cel netrecătoriu al ei?

Prospect avem, că curând vom avea mai mulți în fruntea trebilor bisericesci spre mângăerea națiunii; eu cutediu a adaoge, ca dorescu din suflet, ca aceia să fie pătrunși în înălțimea pusețiunii lor bisericesci de acel adevăr, că chiamarea lor, ca și a mea, este de a fi, înainte de toate, Părinte; de Părinți are lipsă neîncungiurată nația noastră cea mult cercată. Să fie avut Părinți în și afară de Biserica, n'aru fi devenitu în toate la sapă de lemn! Fiți Domnilorul acum frați, frați buni între sine și iertători unul altuia, ca nația apoi să Ve recunoască și de Părinții sei!

Sibiiu, 17 Nov. 1864.“